

Kraj bitke za Vukovar u hrvatskom i srpskom tisku

Majstrović, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:882412>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-27**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

Lucija Majstrović

***Kraj bitke za Vukovar u hrvatskom i
srpskom tisku***

The End of the Battle of Vukovar in the Croatian and Serbian Press

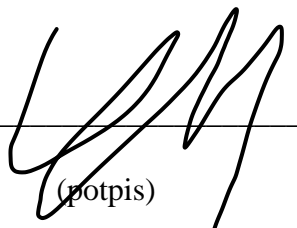
Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Martin Previšić, izv. prof.

Zagreb, 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenom i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Zahvale

Razmišljajući kome prvo zahvaliti dolazim do jednostavnog zaključka: onima bez kojih ništa od ovoga ne bi bilo moguće. Dragim roditeljima, Antoniju i Marijani od srca želim zahvaliti na svojoj podršci koju sam imala u svakom trenutku svog obrazovanja. Hvala vam na tome što se beskrajno vjerovali u mene i što ste me pustili da sama lutam stazama svojih osobnih odluka, znajući da ću, i ako pogriješim, uvijek imati vas da me čuvate.

Osim od roditelja, imala sam podršku i od ostalih članova bliske obitelji od kojih se posebno želim zahvaliti baki Ljiljani i djedu Vjeki na svim lijepim riječima podrške, kojih mi kroz moje školovanje nikada nije nedostajalo.

Budući da je polovica izvora za ovaj rad bila pisana ćirilicom, zahvaljujem svom partneru, Goranu Goluboviću, koji mi je uvelike pomogao s tim, za mene stranim pismom. Također, kada god bih izgubila volju i inspiraciju za pisanje ovog diplomskog rada, on je osoba koja je najviše slušala moje žalopojke te me je uvijek vraćala na pravi put.

Zahvaljujem profesoru i prijatelju Igoru Jovanoviću na pomoći oko engleskog dijela teksta te kolegi i prijatelju Marku Babiću na lektoriranju istog.

Također, želim zahvaliti svim svojim prijateljima koji su mjesecima slušali moje probleme oko pisanja diplomskog rada te me dobronamjerno i konstruktivno savjetovali.

Zahvaljujem i osoblju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu jer su mi više puta pomogli oko potrage za literaturom kao i sa samim izvorima. Isto tako, zahvaljujem se osoblju Nacionalne biblioteke Srbije koje me besprijekorno primilo i uvelike mi olakšalo obradu srpskog dijela izvora.

Posebnu zahvalu zaslužuje mentor dr. sc. Martin Previšić. Zahvaljujem Vam na velikoj pomoći, savjetima i usmjeravanju kroz cijeli diplomski rad.

Sažetak

Ovaj rad bavit će se prikazom završetka bitke za Vukovar u hrvatskim i srpskim novinama od 1. studenoga 1991. do 30. studenoga 1991. Analizirat će se dva hrvatska dnevna lista (*Vjesnik* i *Večernji list*) i dva srpska dnevna lista (*Politika* i *Večernje novosti*). Kvalitativnom i kvantitativnom analizom usporedit će se sve spomenute novine kako bismo provjerili podudaraju li se ili razlikuju one međusobno i, ako jesu, na koji način. Cilj rada također je odgovoriti na pitanje koriste li se zadane novine propagandom te koje su od njih najvjerodostojnije. Istražit će se jesu li članci u novinama dovoljni kao izvori za pisanje znanstvenog rada o bitki za Vukovar. Analizirani su članci u kojima se spominje Vukovar, vrste naslova, prisutnost popratnih fotografija i njihova uloga te učestalost upotrebe pogrdnih naziva za neprijateljsku vojsku, tj. korištenje različite terminologije. Iz rezultata je vidljivo da se i hrvatski i srpski mediji mogu optužiti za upotrebu propagande te da se, prema tome, pojavljuje pristranost i neobjektivnost. Unatoč tome, hrvatske novine su te koje su sličnije literaturi koja se danas koristi.

Također, rad prikazuje povijesne prilike u Hrvatskoj na početku 90-ih godina prošlog stoljeća s naglaskom na tada prisutnu političku situaciju. Nadalje, s posebnim naglaskom će se promotriti pravila ratnog novinarstva i općenito medija u ratu kako bismo kroz prizmu novinarske etike mogli interpretirati ove novinske izvore. Odabrane su dvije teme na kojima je posebno uspoređeno viđenje hrvatskih i srpskih novina: navodni pokolj srpske djece u Borovu Naselju i evakuacija civila iz vukovarske bolnice.

Ključne riječi: Domovinski rat, hrvatske novine, srpske novine, bitka za Vukovar, pad Vukovara, ratno novinarstvo, propaganda

Abstract

This paper provides an overview of the End of the Battle of Vukovar in Croatian and Serbian newspapers from November 1 to November 30, 1991. Two Croatian daily newspapers are analyzed (*The Vjesnik* and *The Večernji list*) and two Serbian ones (*The Politika* and *The Večernje novosti*) as well. Qualitative and quantitative analysis are used to compare all forementioned newspapers in order to check whether they match or differ from each other and if so, in what way. Also, this paper intends to answer the question of whether the aforementioned newspapers dailies were in service of state propaganda. The paper deals with one more question: which of the newspapers dailies has proven the most credible. The study will provide us with an answer whether these newspaper articles are sufficient as a source for writing a scientific paper on the Battle of Vukovar. What is analyzed are the articles, types of titles, the presence of accompanying photographs and their role as well as the frequency of the use of different derogatory terminology applying to the enemy army. The results have shown that both the Croatian and Serbian media can be accused of using propaganda and therefore, there is presence of bias and lack of objectivity in them. Nevertheless, Croatian newspapers are the ones which are more similar to historical accounts used today.

Also, this paper displays the historical situation in Croatia in the early 90s with an emphasis on the political situation of those days. Furthermore, the observation of the rules of war journalism is accentuated so that we can interpret a given newspaper through the prism of journalistic ethics. Two topics have been chosen to review the vision of Croatian and Serbian newspapers: the massacre of Serbian children in Borovo Naselje and the evacuation of civilians from the Vukovar hospital.

Keywords: War in Yugoslavia, Croatian newspapers, Serbian newspapers, The Battle of Vukovar, The Fall of Vukovar, war journalism, propaganda

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Povijesne prilike u Jugoslaviji na početku rata	3
2.1 Propast SFRJ.....	3
2.2 Promjene na hrvatskoj političkoj sceni	5
2.3 Pripreme za rat	7
2.4 Početak sukoba.....	9
3. Vukovar na početku rata	11
3.1 Prikaz političkih zbivanja u općini Vukovar 1990. i 1991. godine.....	11
3.2 Uoči bitke.....	12
3.3 Bitka za Vukovar	13
4. Mediji i rat.....	16
4.1 Izvještavanje o ratnim sukobima.....	16
4.2 Ratna propaganda.....	17
4.3 Mediji i Domovinski rat.....	18
5. <i>Vjesnik</i>	20
5.1 Povijest <i>Vjesnika</i>	20
5.2 Analiza <i>Vjesnika</i>	20
6. <i>Večernji list</i>	29
6.1 Povijest <i>Večernjeg lista</i>	29
6.2 Analiza <i>Večernjeg lista</i>	29
7. <i>Politika</i>	39
7.1 Povijest <i>Politike</i>	39
7.2 Analiza <i>Politike</i>	39
8. <i>Večernje novosti</i>	46
8.1 Povijest <i>Večernjih novosti</i>	46
8.2 Analiza <i>Večernjih novosti</i>	46
9. Komparacija dnevnog tiska u studenome 1991.	54
9.1 Komparacija hrvatskih novina (<i>Vjesnik</i> i <i>Večernji list</i>)	54
9.2 Komparacija srpskih novina (<i>Politika</i> i <i>Večernje novosti</i>)	55
9.3 Komparacija hrvatskih i srpskih novina.....	55
9.4 Kvantitativna analiza hrvatskih i srpskih novina	58

10. Odabrani problemi	61
10.1 Pokolj srpske djece u Borovu Naselju	61
10.2 Evakuacija civila iz vukovarske bolnice	65
11. Zaključak.....	68
12. Bibliografija	70
12.1 Izvori.....	70
12.2 Literatura.....	70
12.3 Prilozi.....	73

1. Uvod

Domovinski rat je tema koja ni nakon 30 godina nije izbledila te je aktualna u svima segmentima hrvatskog društva. Usadila se vrlo duboko u sociološke segmente postavši jednom od odrednica odgoja, i to ne samo kao povijesna struktura.

Jedna od najvažnijih bitaka u tom ratu bila je bitka za Vukovar koja je završila porazom hrvatskih snaga. Pad Vukovara čak obilježavamo praznikom: od 2020. godine, 18. studenoga se obilježava Dan sjećanja na žrtve Domovinskog rata i Dan sjećanja na žrtvu Vukovara i Škabrnje kao državni blagdan i neradni dan. Biranjem ovog dana za jedan od praznika, pokazujemo koliko nam je ovaj dan bitan kao narodu.

Ipak, ne vide svi ovu bitku isto. Kako u akademskoj zajednici, tako i u javnim krugovima, postoje mnoga neslaganja oko različitih segmenata ove bitke. Dok prilikom obilježavanja Dana sjećanja na žrtvu Vukovara Hrvati suosjećaju s poginulim braniteljima i civilima i njihovim obiteljima, Srbi i danas taj datum gledaju kao dan kada je Vukovar oslobođen. Isto tako je bilo i 1991. Mediji su uvijek bili ti koji su na svoj način interpretirali određene događaje i prenosili ih dalje na puk. Zbog toga možemo reći da su mediji jedno od oružja kojim se koristi svaki rat baš zbog toga što imaju moć upravljanja javnim mnijenjem.

Glavna tema ovog rada je završetak bitke za Vukovar u hrvatskom i srpskom tisku. U ovom radu interpretirat će se članci iz mjeseca studenoga kada je i okončana bitka za Vukovar. U obzir će biti uzeta dva dnevna tiska s hrvatske i dva sa srpske strane priče, kako bi što objektivnije sagledali vijesti o kojima su novine javljale. Hrvatske novine koje će se obrađivati bit će *Vjesnik* i *Večernji list*, a srpske će biti *Politika* i *Večernje novosti*. Glavni cilj ovog rada je usporediti vijesti o kojima se piše u već spomenutim novinama na različitim razinama te odgovoriti na zadana istraživačka pitanja:

1. Podudaraju li se međusobno pisanja iz hrvatskih novina i, ako da, na koji način?
2. Podudaraju li se međusobno pisanja iz srpskih novina i, ako da, na koji način?
3. Razlikuju li se pisanja hrvatskog ili srpskog tiska?
4. Koriste li se odabrane novine propagandom?

5. Koje novine najviše odgovaraju onome što je prikazano u znanstvenoj literaturi?
6. Može li se koristiti obrađene novinske članke kao vjerodostojan izvor te jedino na temelju njih zaključiti da je zadana činjenica valjana?

Metoda koja će se koristiti tijekom pisanja ovog diplomskog rada je analiza sadržaja, a ona će biti prikazana kvalitativno i kvantitativno. Osnovni metodološki pristup je komparacija izvora tj. hrvatskih novina (*Vjesnika* i *Večernjeg lista*) sa srpskim novinama (*Politikom* i *Večernjim novostima*). Metodom kvantitativne analize prikazan je broj članaka u svim navedenim novinama. Kvalitativna analiza prikazat će se usporedbom terminologije, političkih stavova i konkretnije, odabranih tema.

Teorijska podloga ovog rada su najprije vojna i politička povijest s utjecajem kulturne i društvene povijesti, ali i s jednom potpuno drugom disciplinom, a to je novinarstvo. U obradu povijesnih izvora bit će uključena novinarska teorija pomoću koje ćemo lakše moći doći do zaključaka koji su glavni cilj ovoga rada.

2. Povijesne prilike u Jugoslaviji na početku rata

2.1 Propast SFRJ

Kraj državne tvorevine koje ćemo se sjećati po imenu Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija nije događaj koji možemo povezati s jednim datumom ili prilikom. U ovom slučaju, radi se o procesu raspadanja kojemu je nemoguće odrediti početak. Osnivači avnojske Jugoslavije predviđali su propast države koju su tek stvarali.¹ Čak je Tito na jednoj od tajnih sastanaka državnog partijskog vrha Jugoslavije, koja se održavala od 14. do 16. ožujka 1962. godine rekao da postoji mogućnost da se Jugoslavija raspadne. Mišljenje s Titom dijelio je i Edvard Kardelj, a to znamo jer ga je izložio 13. studenoga 1965. na još jednom od sastanaka koji su se održavali van dometa očiju javnosti. On svoju misao ponavlja više puta, pazeći pred kim to govori te se povjerava svojim najbližim suradnicima, slažući se uz tezu po kojoj KPJ vidi SFRJ kao umjetno načinjenu državu. Ta teza potiče čak iz dvadesetih godina prošlog stoljeća. Dvojica spomenutih osnivača komunističke Jugoslavije takve su misli izlagali na način da je istinska ideja bila prikrivena, ali dala se iščitati svijest o prisustvu veće srpske snage. Nesrpski narodi odupirali bi se te se zbog toga zemlja mogla raspasti.² Jugoslavija, u svom prvom, ali i drugom obliku, je bila slabašna tvorevina. Najveći problem bio je suočavanje s nacionalnim težnjama naroda unutar iste pa ih se nasilno pokušavalo gušiti. Takve akcije nikako nisu bile uspješne te su dovele do suprotnih učinaka. Drug Tito je znao da bojazan od neriješenih međunacionalnih problema itekako postoji te se bojao raspleta koji njemu i njegovoj politici neće ići u prilog. Ista napetost u zraku mogla se osjetiti i među komunističkim strukturama u drugim federalnim jedinicama unutar Jugoslavije. Međutim, manjkavost sustava koji je Tito uspostavio očitovale se u nedostatku „osigurača“ od onih koji su dolazili „odozgo“, primjerice Slobodana Miloševića. Za njegov pokret se već znalo da za cilj ima transformaciju Jugoslavije ili čak uništenje. Volja za očuvanjem države u obliku federacije polako, ali sigurno je nestajala, a u kasnijim fazama je gotovo potpuno nestala.³

Iako je „kap koja je prelila čašu“ kada se govori o raspadu Jugoslavije upravo Miloševićeva politika, dublji razlozi su slojevitiji i teže razumljivi. U pitanje se ne bi trebalo dovoditi je li

¹ Dušan Bilandžić, *Propast Jugoslavije i stvaranje moderne Hrvatske* (Zagreb: AGM, 2001), 166.

² Isto 166.

³ Ivo Goldstein, *Hrvatska 1918-2008*. (Zagreb: EPH Liber, 2008), 688.

politička i ekonomska kriza (koja je u zemlji vladala duže vrijeme: sedamdesetih i osamdesetih godina) dovela ljude do „prosjakog štapa”, ali se ne drži činjenicom da je tada nastao prostor za manipulaciju širokim masama ljudi. Ako malo dublje zagrebemo, možemo reći da je upravo to bio slučaj. Jugoslavija je u jednom trenu trebala prijeći na sljedeći stupanj modernizacije (to podrazumijeva duboke društvene i političke promjene), ali za nešto slično tomu elite nisu bile dovoljno snažne. Ipak, ako i pretpostavimo da se takva reforma dogodila, to ne znači nužno da se ova državna tvorevina ne bi raspala. Ekonomsko-politička kriza, čija je dugotrajnost bila jedan od čimbenika tadašnjeg razvoja (ili bolje reći stagnacije), bila je jak element te je na svojevrsan način doprinio raspadu, ali ipak taj raspad nije bio isključiva posljedica spomenute krize.⁴ Dvije činjenice su ključne:

1. Jugoslavija se, kao višenacionalna tvorevina, teško mogla održati
2. nereformirani jugoslavenski komunizam nije bio sposoban da nadiđe krizu koja se bližila što je rezultiralo kolapsom koji je vladao osamdesetih godina prošlog stoljeća⁵

S obzirom na ove dvije činjenice, jedini izgledni razvoj događaja bio je upravo onaj koji se i dogodio, put k nacionalizmu.⁶

Tito je godine 1962. shvatio da sustavu za koji je smatrao da je najbolji za Jugoslaviju (federalnom sustavu sovjetskog tipa) prijeti raspad zbog prevlasti srpskih nacionalista te se tako odlučuje za inovacije unutar institucija koje bi „federalizirale federaciju“. Možemo reći da se Tito na takav potez odlučio zbog pritiska javnosti u vezi s tim. Komunistička vodstva u nekim federacijama, tj. u Sloveniji, na Kosovu i u Hrvatskoj, počela su biti preosjetljiva na prijedloge koji su se ticali uspostave veće lokalne kontrole nad svime onim što se odnosilo na javni život. Posebno osjetljiva bila su kada se razgovaralo o zabranjivanju svih znakova i simbola nacionalnih identiteta federacija u Jugoslaviji. Tada Tito partiju čisti od reformističkih ideja i ljudi koji su takve ideje prihvaćali, a nakon toga se recentralizira država, da bi kada se proglasio novi ustav, napokon prešao na decentralizaciju države.⁷ Iz toga se da zaključiti da je Ustav iz 1974. bio proturječan dokument. Istina je da on uvelike prenosi ovlasti na 6 jugoslavenskih republika i dvije autonomne pokrajine koje su u sastavu Srbije (Kosovo i Vojvodina) te im tako jamči određenu jednakost i

⁴ Isto 689 - 690.

⁵ Isto 690.

⁶ Isto 690.

⁷ Ivo Banac, *Raspad Jugoslavije* (Zagreb: Durieux, 2001), 119 – 120.

suverenost. S druge strane, imao je jednu strukturalnu manu. Kada se govori o temeljima, vladavina komunističke partije je bila glavni temelj, a ne možemo izostaviti da je ona prije svega bila centralistička. Upravo to je ono što je sve jugoslavenske komuniste vezalo da svoju vjernost Titu i njegovom režimu i ideji produže na još neko vrijeme. Kada je Tito umro 1980., pripadnici srpske komunističke partije pokrenuli su pokret protiv Titovog ustava. Možemo reći da je raspad Jugoslavije počeo baš u tom trenutku.⁸

2.2 Promjene na hrvatskoj političkoj sceni

Tijekom osamdesetih godina 20. stoljeća, europskim su kontinentom počele harati značajne demokratske promjene. Povratak liberalnog kapitalizma se sve više očituje, a također možemo vidjeti da socijalistički ustroj više nije održiv. Primjer kolapsa Sovjetskog Saveza 1991. godine važan je primjer novog vala, a zatim i ujedinjenje Njemačke Demokratske Republike i Savezne Republike Njemačke 1990. godine. Možemo reći da počinje dolaziti do raspada komunizma kao takvog, a to rezultira genezom višestranačja u demokratskim sustavima. Devedesetih godina 20. stoljeća dolazi do velikih promjena u sustavu kao i pomicanja granica na političkim kartama.⁹

Od sredine 1980-ih godina u Hrvatskoj dolazi do postupne liberalizacije. Savez komunista gubi podršku te se od kraja 1988. i početkom 1989. godine javlja želja za višestranačjem i demokratizacijom.¹⁰ U Hrvatskoj se takva promjena počela događati stvaranjem višestranačja koje započinje 20. svibnja 1989. godine, tj. kada se osnovala jedna od značajnijih stranaka tog doba: Hrvatska socijalno-liberalna stranka (HSLŠ). To se nastavilo formiranjem još jedne važne stranke: Hrvatske demokratske zajednice (HDZ). Rođendan HDZ-a označava datum 17. lipnja. Isti trend stvaranja novih stranaka nastavlja se pa tako možemo reći da je 5. veljače 1990. Hrvatska imala registrirane brojne stranke (uz već spomenute HSLŠ i HDZ). Među njih ubrajamo Hrvatsku kršćansku demokratsku stranku, Socijaldemokratsku stranku Hrvatske, Hrvatsku demokratsku stranku, Radikalnu stranku za sjedinjene europske države i stranke proizašle iz komunističkog

⁸ Isto 120.

⁹ Zlatko Mehun, *Hrvatska policija u Vukovaru 1990.-1998.* (Vukovar: Mediem, 2014), 17 – 18.

¹⁰ Davor Marijan, *Hrvatska 1989.-1992. Rađanje države* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2017), 127 – 130.

sustava: Savez komunista Hrvatske i Socijalistički savez radnog naroda Hrvatske.¹¹ Godina 1990. postaje godina koja se može okarakterizirati kao godina demokratskih promjena. Ona je počela krucijalnim odlukama tadašnje vlasti pa su te odluke dale zakonsku potporu budućim promjenama. Predsjedništvo SR Hrvatske donijelo je odluku o određenim ustavnim promjenama. Prema njihovom planu, te promjene trebale su omogućiti drugačije, tj. višestranačke izbore. Oni su 6. siječnja 1990. objavili da bi se takvi izbori mogli održati iste godine tijekom proljeća.¹² Potom u mjesecu veljači, Sabor SR Hrvatske bira ustavne amandmane i donosi izborni zakon. Prema tim zakonima ostvareni su uvjeti za prve višestranačke izbore u SR Hrvatskoj koji su se održali 22. travnja 1990.¹³

Dana 30. svibnja 1990. godine izglasan je novi Sabor u kojem je apsolutnu većinu imao HDZ, dok je za predsjednika predsjedništva SR Hrvatske izabran Franjo Tuđman.¹⁴ Diljem Hrvatske odvijala su se slavlja u čast pobjedi HDZ-a i Franje Tuđmana te porazom SK Hrvatske.¹⁵ Iako je popularnost Franje Tuđmana i njegove stranke rasla među Hrvatima, zabrinutost među srpskim stanovništvom je rasla. Oni su tad činili 12,2 % stanovništva Hrvatske.¹⁶ Tih se dana u Hrvatskoj organizirala priprema predaje vlasti i to mirnim i demokratskim putem. Ipak, dva događaja označuju te dane i to s ciljem destabiliziranja nove hrvatske vlasti. Prvi događaj bila je utakmica između nogometnog kluba Dinamo (Zagreb) i kluba Crvena Zvezda (Beograd), koja se održala 13. svibnja 1990. godine. Navijači Zvezde, zvani Delije, počeli su s razbijanjem i neredima po zagrebačkim ulicama već u poslijepodnevnim satima što se nastavilo na tribinama Maksimira. Između ostalog, navijači su palili hrvatske zastave. Dinamovi navijači, Bad Blue Boysi, uključili su se u nemire, ali za njih Milicija nije imala milosti. Utakmica je završena prekidom te je ostala zapamćena kao jedan od prvih nereda ovog tipa.¹⁷

Drugi događaj je bio ozbiljnije prirode. Borisav Jović, koji je bio predstavnik Srbije u Predsjedništvu SFRJ, 15. svibnja 1990. postao je, prema odavno uspostavljenom dogovoru, predsjednik najvišega političkog organa u Jugoslaviji. Nekoliko godina kasnije, kada je Jović pisao

¹¹ Davor Runtić, *Vukovar i istočno bojište*, sv. 1 (Vinkovci, Raslina: Biblioteka Domovinski rat, 2008), 25.

¹² Davor Runtić, *Domovinski rat*, sv. 1 (Vinkovci, Šibenik: Neobična naklada, 2004), 48.

¹³ Nevio Šetić, *Ostvarenje suvremene hrvatske države*, sv. 2 (Zagreb: Družba „Braća Hrvatskoga zmaja“, 2017), 175 - 176.

¹⁴ Zdenko Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991.* (Zagreb: Školska knjiga, 2006), 591.

¹⁵ Marijan, *Hrvatska 1989.-1992.*, 169 - 170.

¹⁶ Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991.*, 590.

¹⁷ Runtić, *Domovinski rat*, 63 – 64.

svoju knjigu o tome, pod datumom 17. svibnja 1990. godine napisao je da su se tada poduzimale mjere da se Hrvatskoj i Sloveniji oduzme oružje iz civilnih skladišta Teritorijalne obrane i da se prenesu u vojna skladišta.¹⁸

Bilo je vrlo očito da je Beograd upravljao pripremama za obračun s Hrvatskom i Slovenijom. Zbog toga možemo reći da prioritet nije bio očuvanje Jugoslavije, već formiranje Velike Srbije. Srbija je iskoristila priliku i na dan 21. prosinca 1990. proglašava SAO Krajinu.¹⁹ Dan kasnije, 22. prosinca 1990., sabor je izglasao novi Ustav Republike Hrvatske po kojem su Srbi u Hrvatskoj imali status nacionalne manjine, ali s ravnopravnim građanskim pravima kao Hrvati i drugi narodi.²⁰ Nova vlast u Hrvatskoj suočit će se s jednim od najozbiljnijih problema – hrvatski narod nadolazeće događaje dočekat će razoružan i goloruk.²¹

2.3 Pripreme za rat

Bitno je naglasiti da je višestranačko organiziranje u Hrvatskoj počelo daleko poslije nego što je Srbija počela iskazivati svoju želju za Velikom Srbijom. Poslije akcija koje su proizašle iz tzv. mitinga istine, Slobodan Milošević (predsjednik Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije) proglašen je predsjednikom Predsjedništva Socijalističke Republike Srbije. Nešto prije toga, u ožujku 1989., Srbija je objavila amandmane na Ustav SR Srbije. Njima je Vojvodini i Kosovu oduzeta autonomija, tj. status konstitutivnih jedinica jugoslavenske federacije.²² Početkom 1990. na današnjem hrvatskom teritoriju organizirani su mitinzi. Učesnici tih mitinga bili su uglavnom Srbi (iz različitih federacija) čiji su se ciljevi uvelike poklapali s Miloševićevim ciljevima. Na spomenutim mitinzima prevladavale su njegove slike, ali i zastave Srbije, Jugoslavije i Saveza komunista te velikosrpske i protuhrvatske parole.²³ Jedan od glavnih takvih mitinga zasigurno je 600. godišnjicu bitke na Kosovskom polju. Miloševićev govor najavljuje da

¹⁸ Isto 64.

¹⁹ Ante Nazor, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011) 35.

²⁰ Isto 45.

²¹ Runtić, *Domovinski rat*, 64 - 65.

²² Runtić, *Vukovar i istočno bojište*, 37.

²³ Ante Nazor ur., *Grad je bio meta* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2008), 20.

će se poduzeti sve da se takav poraz više ne ponovi te najavljuje okretanje stvaranju Velike Srbije. Milošević je održao povijesni govor na Kosovu polju (govor na Gazimestanu) ispred velike mase ljudi te je tu najavio novu bitku.²⁴

*Opet smo pred bitkama i u bitkama. One nisu oružane, mada ni takve još nisu isključene.*²⁵

U ožujku 1990. Slobodan Milošević je obavijestio bliske suradnike da je podrška njegovom planu, koji uključuje ujedinjenje srpskog naroda u novu državu, odobren od strane velikih srpskih umova toga doba. To je podrazumijevalo različite akademike, književnike i umjetnike. Prema tome, Milošević je imao konsenzus visokih uglednika, ali i masa za projekt Velike Srbije pa je tako odlučio potpuno eliminirati mogućnost rješavanja jugoslavenske krize.²⁶

Potom, jedan general je najavio sukob JNA sa Slovenijom i Hrvatskom u nastojanjima za osamostaljenjem, tj. pokušaju uspostave Velike Srbije. Idući znak da JNA ima ozbiljne namjere je osnivanje Štaba Vrhovne komande. Važno je napomenuti kako se takvo tijelo moglo osnovati isključivo u opasnosti od rata.²⁷ Nadalje, JNA namjerno oduzima oružje namijenjeno teritorijalnoj obrani, iako je to bilo pod isključivom nadležnosti republika. Ako govorimo o Hrvatskoj, možemo reći da joj je oduzeto oružje s kojim je mogla naoružati 200 000 ljudi.²⁸

17. kolovoza 1990. značajan je datum. Tada započinje otvorena pobuna Srba iz Hrvatske. Obaranjem stabala i podmetanjem kamenja po cestama na području Knina, Benkovca i Obrovca, onemogućili su i kontrolirali promet. To je bilo djelo naoružanih civila.²⁹ Bitno je napomenuti da je civile naoružavala JNA. To je označavalo jasan odabir strane u nadolazećim sukobima. Od 19. kolovoza do 2. rujna održavali su se izbori o autonomiji srpskih općina. „Za” formiranje istih glasalo je praktički 100 % glasača (od ukupno 567.731 glasača koji su glasali u Hrvatskoj, samo je 144 bilo protiv, a 46 listića bilo je nevažećih). Bez sumnje možemo reći da su ovi rezultati bili „proizvoljni“ zbog toga što je, po popisu iz 1991., Srba u Hrvatskoj bilo (uključujući maloljetnike i Srbe u velikim gradovima, koji nisu glasali) 581.663. Ovakvi izbori s lažnim rezultatima,

²⁴ You Tube, https://www.youtube.com/watch?v=4a5ct7vVcgg&ab_channel=DokumentarneEmisijeBalkan (posjet 22. 4. 2022.)

²⁵ Isto.

²⁶ Dušan Viro, *Slobodan Milošević-anatomija zločina* (Zagreb; Profil, 2007), 163 - 164.

²⁷ Runtić, *Vukovar i istočno bojište*, 71.

²⁸ „Domovinski rat“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15884> (posjet 10. 4. 2022.)

²⁹ Runtić, *Domovinski rat*, 110.

zasigurno su dodatno zaoštrili odnose, a kasnija posljedica toga je bilo samoprozvano Srpsko nacionalno vijeće, tj. njegovo proglašavanje autonomije općinama s većinskim srpskim stanovništvom.³⁰ Definiranje SAO Krajine „oblikom teritorijalne autonomije u sastavu Republike Hrvatske” proglašeno je i usvojen 21. prosinca 1990. Netom poslije, 3. siječnja 1991., u Kninu su u novu tvorevinu ušli predstavnici pet od jedanaest hrvatskih općina sa srpskom većinom.³¹ Nakon toga, srpski mediji su počeli pisati o Hrvatskoj kao onoj koja se prva sprema za rat, uvozeći velike količine oružja. Jednim dijelom srpski mediji su imali pravo, jer tada Hrvatska nije imala vlastitu vojsku. Pojačavanjem policijskih snaga i uvozom oružja pokušao se nadvladati problem nedostatka oružja u državi, a istog nije bilo baš zbog toga što se to kontroliralo iz Beograda. Borbena spremnost od strane JNA povećala se zbog prethodno rečenog.³² U Hrvatskoj je vlast bila svjesna stanja te se priprema za rat počela odvijati gotovo od ljeta 1990. godine. Oformljivale su se dragovoljačke oružane skupine najčešće lovačkim ili ilegalnim oružjem. HSP je krajem ljeta 1991. organizirao Hrvatske obrambene snage (HOS). One su se borile samostalno u prvim mjesecima rata pa je tako u listopadu 1991. godine, oko 2.000 pripadnika HOS-a postalo punopravnim članovima Hrvatske vojske.³³

2.4 Početak sukoba

Pakrac je 22. veljače 1991. proglašen dijelom SAO Krajine, što je Ustavni sud Republike Hrvatske poništio 28. veljače 1991. proglašivši takvu odluku neustavnom. Na isti dan u Pakracu se počinju okupljati naoružani građani srpske nacionalnosti. Oni su dan kasnije napali PP Pakrac. Razoružali su i fizički zlostavljali policajce, a ispred općinske zgrade i PP skinute su hrvatske zastave te su umjesto njih postavljene zastave SFRJ i Srbije.³⁴ Kada se dojavilo o ovom događaju, MUP Hrvatske šalje u Pakrac jedinice posebne namjene. Te su jedinice bile usmjerene iz Zagreba (Lučko) i PU Bjelovara prema Pakracu. Kada su došli na odredište, vratili su postaju MUP-u RH.

³⁰ Goldstein, *Hrvatska 1918-2008.*, 666 - 667.

³¹ Isto 668.

³² Runtić, *Domovinski rat*, 113.

³³ Goldstein, *Hrvatska 1918-2008.*, 693.

³⁴ Anđelko Mijatović, *Otkos-10 prva uspješna oslobodilačka akcija Oružanih snaga Republike Hrvatske u Domovinskom ratu* (Zagreb: Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata Republike Hrvatske i Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011), 91.

Pritom su oslobodili zarobljene kolege te uhitili dio pobunjenika.³⁵ Ipak, to nije bio kraj sukoba, već je izbila pucnjava između hrvatskih policajaca i pobunjenih Srba, ali je nakon pola sata prestala i nije bilo poginulih ni povrijeđenih.³⁶ Ovdje su došli predstavnici JNA, Hrvatskog sabora i Stjepan Mesić kao predstavnik Predsjedništava SFRJ. Pregovori su trajali dva dana te su zaključili da se sve vrati na stanje prije 1. ožujka 1991. Pobunjeni policajci srpske nacionalnosti vratili su se na posao, oslobođeno je nekoliko zarobljenih pobunjenih hrvatskih Srba te su se jedinice JNA i hrvatske specijalne policije povukle iz Pakraca.³⁷

Još jedan sukob obilježio je početak zaoštavanja prilika. Dana 25. ožujka 1991. srpski su ekstremisti najavili „miting istine“ na Plitvicama. Cilj im je bio pripojiti Nacionalni park „Plitvička jezera“ SAO Krajini. Pretpostavljalo se da je to još jedna od provokacija te da za cilj ima poremetiti turistički promet NP Plitvicama za nadolazeće uskršnje blagdane.³⁸ Ipak, na području su se začule brojne eksplozije. Zakuhalo se 29. ožujka u ranim jutarnjim satima. Pripadnici nove grupe srpskih policajaca pomogli su u zauzimanju gotovo čitavog nacionalnog parka te su na taj način zauzeli dvije upravne zgrade.³⁹ Hrvatska vlada trebala je hitno nešto poduzeti. Ovom akcijom bili su ugroženi civili: stanovnici i gosti nacionalnog parka. Dana 31. ožujka 1991. godine upućene su policijske jedinice iz Karlovca i Gospića kako bi uspostaviti javni red i mir na tom području.⁴⁰ Nakon uspješne intervencije hrvatske policije, stigle su oklopne snage JNA koje su postavile „tampon-zonu“ između sukobljenih strana.⁴¹ Ova akcija, nažalost, nije završila bez žrtava. Poginuo je hrvatski redarstvenik Josip Jović i tako postao prva žrtva Domovinskog rata. Ipak, mir na Plitvicama je uspostavljen, ali se tek nastavlja razdoblje kada zagovornici Velike Srbije sve otvorenije pokazuju svoje namjere.⁴²

³⁵Runtić, *Domovinski rat*, 205 - 206.

³⁶ Mijatović, *Otkos-10*, 92.

³⁷ Mijatović, *Otkos-10*, 97.

³⁸ Runtić, *Domovinski rat*, 214.

³⁹ Isto 215.

⁴⁰ Isto 216 -217.

⁴¹ Zdenko Radelić, Davor Marijan, Nikica Barić, Albert Bing i Dražen Živić, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat* (Zagreb: Školska knjiga, 2006), 117.

⁴² Runtić, *Domovinski rat*, 218 – 226.

3. Vukovar na početku rata

3.1 Prikaz političkih zbivanja u općini Vukovar 1990. i 1991. godine

Agresiji na Vukovar prethodio je dugotrajan proces uvjeravanja lokalnoga srpskog stanovništva na nemogućnost suživota s Hrvatima. To uvjeravanje bilo je dio smišljenoga plana kojeg su velikosrpski ideolozi počeli provoditi nakon objavljivanja Memoranduma SANU. Taj je proces ubrzan već spomenutim događajima u Hrvatskoj. Zbog suprotstavljenosti snaga koje su prije živjele u suživotu, potrebno je sagledati broj stanovnika i njihova izjašnjavanja u to vrijeme. Popis stanovništva koji se održao 1991. godine pokazuje da je u toj općini bilo nešto više od 84 000 stanovnika. Većina stanovništva bili su Hrvati s 43,8 %, dok je udio Srba iznosio 37,4 %. Iz podataka koji govore o nacionalnoj strukturi u samom gradu Vukovaru možemo vidjeti da su Hrvati činili većinu s 47,2 %, a s druge strane, Srbi su zauzeli prvo mjesto na ljestvici kao najbrojnija etnička manjina s 32,3 %.⁴³ Vukovarski Srbi su smatrali da su Hrvati oni koji ugrožavaju opstanak Jugoslavije kao državne tvorevine. Veliki dio hrvatskih Srba odabrao je stranu srpske agresorske politike Slobodana Miloševića. Politička situacija na vukovarskom području postala je složenija nakon što je u Vukovaru 10. lipnja 1990. govorio čelnik Srpske demokratske stranke Jovan Rašković, no velikosrpska politika u istočnoj Slavoniji i vukovarskoj općini snažnije je nastupila „serijom“ mitinga u veljači, ali i ožujku 1991. godine. Na takvim mitinzima Srbi otvoreno odbacuju Ustav RH. To je značilo i direktnu prijetnju Hrvatima i hrvatskoj vlasti.⁴⁴ Dojmljiv pokazatelj pogoršanih međunacionalnih odnosa između dvije najbrojnije etničke zajednice u Vukovaru bila je ubrzana gradnja prometnice Marinci-Vukovar, kojom je hrvatsko pučanstvo nastojalo zaobići blokade na prilazima srpskim naseljima.⁴⁵ Smirenju nacionalnih tenzija nije pogodio zahtjev vukovarskog gradonačelnika Dokmanovića koji je 9. travnja 1991. od Predsjedništva SFRJ zatražio da se JNA postavi kao tampon-zona između mještana na barikadama u Borovu Selu i policije u Vukovaru.⁴⁶ Nadalje, 14. travnja u Borovu Selu održan je miting na kojem su govorili Vojislav Šešelj, Milan Paroški, Goran Hadžić i predsjednici

⁴³ Ante Nazor, ur., *I bolnica je bila meta* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007), 11.

⁴⁴ Nazor, *I bolnica je bila meta*, 11 - 12.

⁴⁵ Ivan Matković- Lasta, *Bogdanovci: vrata Vukovara* (Zagreb: Biblioteka Posebna izdanja, 1998), 111.

⁴⁶ Davor Marijan, *Bitka za Vukovar* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest 2004), 47.

vojvođanskih skupština općina Bačka Palanka, Odžaci i Sombor. Domaćin, Vukašin Šoškočanin, predsjednik SDS u Borovu Selu pozvao je Hrvate da naprave „korak prema Srbima i da srpski narod nema ništa protiv hrvatskog, ali će na svaki pokušaj agresije svaka kuća, svaka ograda biti barikada”. Traženi prvi korak Hrvati su brzo napravili.⁴⁷

Šaljući ministra unutarnjih poslova Josipa Boljkovca i njegova zamjenika Slavka Degoriciju u Vukovar, 15. travnja, hrvatska vlast pokušala je novim razgovorima s predstavnicima političkih stranaka i sela s većinskim srpskim stanovništvom izbjeći oružane sukobe koji su prijetili na vukovarskom području. Nažalost, agresivni ciljevi i huškačka politika srbijanskih političara doveli su 2. svibnja 1991. do krvoprolića u Borovu Selu kod Vukovara. Tamo su srpski teroristi, kako domaći tako i pridošli, iz zasjede ubili 12 i ranili više od 20 hrvatskih policajaca.⁴⁸

3.2 Uoči bitke

Nakon spomenute tragedije u Borovom Selu sve je počelo ići na gore. Počeli su masovni ustanci. Sela su bila ograđena različitim barikadama te su osnivani različiti ratni štabovi. Mještani srpske nacionalnosti prikupljali su oružje kako bi se branili od Hrvata. Što se tiče teritorijalne organizacije, proglasila se Republika Srpska Krajina. Prometna izoliranost Vukovara postala je neizbježna, a najteže je bilo pogođeno mjesto Čelije.⁴⁹ Sela s većinskim srpskim stanovništvom, primjerice Bobota, Bršadin, Negoslavci, Trpinja, Tenja kod Osijeka i Mirkovci kod Vinkovaca, služili su kao uporišta srpskih vojnih snaga i snaga JNA. Prema tome, možemo zaključiti da je jasan cilj ove bitke bio probiti se kroz istočnu Slavoniju pa se spojiti sa snagama Banjalučkog korpusa u zapadnoj Slavoniji. Znali su da je proboj do unutrašnjosti znatno izvediviji. Prvi na redu za osvajanje bio je grad Vukovar te su Srbi zbog toga većinu svojih snaga koncentrirali baš oko toga grada. Osvajali su sela u Baranji da bi područje oko Vukovara bilo što više blokirano.⁵⁰ Tih dana nije bilo nimalo ugodno živjeti u istočnoj Slavoniji. Stalne patrole JNA ledile su krv u žilama civilima koji su se nadali da do otvorenog sukoba ipak neće doći. Ljudi se te godine počinju dijeliti

⁴⁷ Marijan, *Bitka za Vukovar*, 48.

⁴⁸ Nator, *I bolnica je bila meta*, 12.

⁴⁹ Marijan, *Bitka za Vukovar*, 54 - 55.

⁵⁰ Skupina autora, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 125 – 126.

na one koji zastupaju srpske i one koji zastupaju hrvatske interese s nekolicinom neutralnih. Najteže je bilo u obiteljima s miješanim brakovima između pripadnika hrvatskog i srpskog naroda, koji su do tada bili potpuno normalna stvar.⁵¹ Tijekom ljeta 1991. nizali su se napadi na okolna mjesta, ponajviše zbog strateških razloga. Krajem srpnja i početkom kolovoza napadi su bili sve učestaliji. Idući takav napad počeo je 5. kolovoza napadom minobacačima na Borovo Naselje. Takve strahote su za stanovnike Vukovara, nažalost, postale svakodnevice. Tadašnji predsjednik Vlade RH, Franjo Gregurić, rekao je da Vukovarci ne bi trebali napuštati svoje domove te da se trebaju boriti za svoj grad.⁵²

3.3 Bitka za Vukovar

Vukovarska bitka, najveća je bitka u Domovinskom ratu.⁵³ Sigurni početak bitke za Vukovar možemo naći u srpskom napadu na silos „Đergaj“. Tog dana, osim što su agresori uništili ovaj silos, hrvatske snage su oborile dva aviona JNA. Idućeg dana, 25. kolovoza, dok je prevozilo hranu u Borovo Naselje, jedno vozilo JNA naletjelo je na protutenkovsku minu. Zasiurno nije bilo jedino vozilo kojemu se dogodilo nešto tako jer su takve mine bile postavljene širom tog područja. Bogdanovci su predstavljali jedini izlaz, ali nešto kasnije, tenkovi su okupirali i taj put. Tako je zaustavljena svaka prometna povezanost Vukovara sa svijetom.⁵⁴ Uslijedile su i druge borbe. JNA je, zajedno sa Srbima koji su živjeli na tom području, krenula prema Borovom Naselju i Vukovaru kako bi ih napali. Beograd je dva dana nakon objavio početak bitke za Vukovar i njegovo skoro oslobođenje. Dana 25. kolovoza, u borbi je ozlijeđeno oko 30 civila, a ubijena su dva vojnika, i to pripadnika Zbora narodne garde. Osvajanje Borova Naselja za Srbe nije značilo samo još jedno strateško uporište, već su ga htjeli osvojiti i zbog toga što su smatrali da je to pravo ustaško mjesto.⁵⁵

⁵¹ Marijan, *Bitka za Vukovar*, 63 -65.

⁵² Marijan, *Bitka za Vukovar*, 77 - 80.

⁵³ „Vukovar“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2021*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65649> (posjet 11. 4. 2022.)

⁵⁴ Marijan, *Bitka za Vukovar*, 108.

⁵⁵ Marijan, *Bitka za Vukovar*, 109 - 114.

U suštini, Vukovar je bio napadnut od strane JNA i paravojsnih srpskih snaga s oko 20 000 vojnika, dok je na hrvatskoj strani bilo približno 1800 boraca. Prema tome, organizacija obrane nije bila ni malo lagana, a najviše su joj pridonijeli Blago Zadro i Mile Dedaković - Jastreb. K tome, planiranje je bilo dodatno otežano jer je JNA zauzela sve mostove preko Dunava te je tako kontrolirala dotok novih snaga iz Srbije. JNA je imala mnogo napredniju artiljeriju nego tadašnji hrvatski branitelji. U borbama se koristilo teško topništvo i to u frontalnim napadima velikih oklopno-mehaniziranih jedinica. Zbog toga je povećan broj civilnih žrtava te je isto dovelo do potpunog razaranja grada. Primjerice, u rujnu se JNA suočila s neuspjesima te onda dovlači najkrupnije vojne jedinice. To se očituje u angažiranju cijele 1. mehanizirane gardijske divizije. Ona je imala približno 15 tisuća vojnika. Tri linije činile su okruženje Vukovara:

1. vanjska (ona je bila najduža, služi za sprječavanje proboja Hrvata iz Vinkovaca u Vukovar)
2. unutarnja (najkraća, ali s najviše vojnika i najviše naoružanja, služi kao baza za napade na grad, ali i sprječavanje pokušaja proboja branitelja iz samog grada)
3. srednja (bila je sastavljena od snaga za moguću intervenciju prema vanjskoj ili unutarnjoj liniji).⁵⁶

Nakon pada Mirkovaca, pomoć jednostavno više nije mogla stizati. Sredinom listopada, u istočnoj Hrvatskoj, stanje je bilo jako loše te je o tome obaviješten predsjednik RH, Krizni štab RH te Glavni stožer HV. U Vinkovcima i Vukovaru stanje je bilo alarmantno. Posljedica toga su masovna iseljavanja. Iz Vinkovaca se iselilo 60 % stanovnika, a iz Vukovara čak 75 %. U vojsci nije vladao optimistični ton zbog straha i velikih gubitaka. Ratovanje je bilo otežano zbog malobrojnih vojnika i nedostatka tehnike na hrvatskoj strani. Ponajprije je bilo potrebno pojačanje u ljudstvu.⁵⁷ Hrvatska strana prekinula je ratovanje 16. studenoga, ali je JNA nastavila borbenim tempom razarajući grad Vukovar. Sljedećeg dana, 17. studenoga, Vukovar napuštaju i branitelji i civili, ali ovog puta sa zapovjednikom. Ipak, malobrojni civili i branitelji su ostali u gradu. General Veljko Kadišević bio je upozoren od strane Hrvatske vlade o zaustavljanju napada na civile u Vukovaru. Traženo je i da se omoguće humanitarne akcije koje bi pomogle civilima koji su ipak

⁵⁶ „Vukovar“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2021*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65649> (posjet 11. 4. 2022.)

⁵⁷ Marijan, *Bitka za Vukovar*, 187 - 188.

ostali na tom području, ali i izvlačenje onih koji su ostali zarobljeni na bilo koji način. Konačan pad Vukovara dogodio se s 18. na 19. studenoga.⁵⁸

Hrvatski gubitci iznosili su oko 2000 poginulih, od čega je bilo više civila nego vojnika. Prema procjenama, ubijeno je 900 vojnika i 1100 civila, a najveći broj ubijen je tijekom posljednjih 20 dana bitke za Vukovar i nakon pada grada. To se odnosi na zarobljene branitelje i civilno stanovništvo koje je masovno ubijano. Što se tiče masovnih ubijana, samo iz bolnice odvedeno je oko 200 ranjenika na obližnju Ovčaru, a isti su na tom mjestu i ubijeni. Procjene su da je na strani JNA i srpskih snaga bilo oko 3000 poginulih. Unatoč tomu, srbijanski izvori navode oko 1400 poginulih. JNA je pretrpjela i ogromnu štetu što se tiče artiljerije te je tako uništeno oko 150 oklopnih vozila od čega je oko 90 tenkova i 30 transportera. Još 100 drugih vozila i nekoliko zrakoplova uništile su hrvatske snage u ovoj bitki.⁵⁹

⁵⁸ Isto 254 - 255.

⁵⁹ „Vukovar“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2021.*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65649> (posjet 13. 4. 2022.)

4. Mediji i rat

4.1 Izvještavanje o ratnim sukobima

Od samih početaka postojanja novinarstva, ono se susretalo s problemima, i to na dvije razine: profesionalnoj i etičkoj. Različiti krizni uvjeti, a posebno ratno stanje, od novinara zahtijevaju visoku moralnu svijest i profesionalnost u svom poslu.⁶⁰ Kada govorimo o medijima u ratu, moramo biti svjesni da je pred ratnim novinarima i drugim članovima medijskih ekipa vrlo teška zadaća. Oni na terenu imaju potpuno drugačije kriterije nego njihove kolega na neutralnim područjima. Također, iako je vrlo teško ostati objektivni u takvim teškim uvjetima, ti novinari svojim pisanjima kreiraju i oblikuju mišljenja mnogih ljudi koji prate njihove izvještaje. Prema tome, možemo reći da oni imaju veliku odgovornost prema javnosti. Svaki novinar je obavezan pridržavati se novinarske etike, koja je temelj vjerodostojnog i objektivnog izvještavanja.⁶¹ Važnost novinarske etike možemo pratiti pomoću nekoliko različitih odrednica: nepristranost i poštenje, istinitost i točnost, poštovanje osobnosti i privatnosti, odgovornost prema društvu i društvenim dobrima, neovisnost od interesnih grupa, pristojnost i dobar ukus te poštovanje zakona i morala.⁶² Ako određeni medij ne poštuje ove odrednice, posljedice mogu biti dalekosežne. Etička načela i ljudska prava se tako mogu dovesti u pitanje. Isto tako, subjektivan novinar koji sebi daje za pravo da u svojim pisanjima izražava subjektivne osjećaje poput domoljublja, može svoje izvještaje učiniti nevjerodostojnima zbog iskrivljene percepcije.⁶³ Nadalje, prešućivanje i naglašavanje također su neetički postupci za novinare. Drastičnim opisivanjem nekog događaja ili uljepšavanjem istog, tumačenjem s ciljem svojevrstne propagande i slično, opet mogu dovesti u pitanje profesionalnu i osobnu etiku jednog novinara. Iako to zvuči vrlo teško, svaki ratni izvjestitelj trebao bi, prilikom pisanja svakog novog izvještaja, preispitivati svoja djela i svoje etičke kriterije.

⁶⁰ Mirko Mataušić ur., *Odgovornost novinara u ratu* (Zagreb: Hrvatsko društvo katoličkih Novinara, 1994), 9 – 10.

⁶¹ Josip Čerina, "Ratno izvještavanje u kontekstu suvremenih oružanih sukoba i novih medijskih tehnologija", *Polemos* 15 (2012): 101 - 117.

⁶² Denis McQuail, *Communication Theory* (London: Thousand Oaks 1994), 126.

⁶³ Čerina, *Ratno izvještavanje*, 101 - 117.

4.2 Ratna propaganda

Široko je poznato da su se u prošlosti upotrebljavala različita sredstva kako bi se potvrdila vlast različitih režima. Imati medije značilo je imati vlast, tj. imati moć. Već od davnina veliki su vladari shvatili moć medija i propagande kao snažnog instrumenta za upravljanje njihovim narodom. Komunikacija je, možemo reći, dio vladanja. Upravo je to razlog što su sredstva informiranja, ako gledamo s povijesne strane, bila poprilično subjektivna i neetična. Radilo se u korist uglavnom vlasti, ali s novim dobom pojavile su se novi mediji te su se tako stvorili uvjeti za objektivno i etično novinarstvo. Ti uvjeti bili su: višestranačje, demokracija, pluralizam te sloboda govora, bez straha od posljedica.⁶⁴

*Politika je, stoga, važan dio komunikacije u sredstvima informiranja, pa se utjecaj medija mjeri uglavnom u situacijama poput izbora ili izvanrednim situacijama kao što su vojne intervencije, ratovi i sl., ukratko u situacijama koje se javljaju povremeno, a karakterizira ih intenzivna komunikacija.*⁶⁵

Kada se radi o propagandi u ratnim uvjetima, sistematizirano je 10 modela argumentacije, tj. načela ratne propagande:

- 1) mi ne želimo rat
- 2) neprijatelj je isključivi krivac
- 3) neprijatelj ima demonske osobine
- 4) mi se borimo za dobru stvar
- 5) neprijatelj namjerno čini zlodjela, a kad mi pogriješimo, to je uvijek nehotice
- 6) neprijatelj se koristi nedopuštenim oružjem

⁶⁴ Danijel Labaš i Marija Bartoč, „MEDIJI I RAT – ETIČKI IZAZOV Tiskovni mediji u Domovinskom ratu na primjeru Vukovara 1991.”, u *Vukovar '91. – istina i/ili osporavanje (između znanosti i manipulacije)*, ur. Dražen Živić, Sanja-Marina Špoljar-Vržina, Vinicije Lupis I Sandra Cvikić (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Ogranak Matice hrvatske Vukovar, 2013), 180.

⁶⁵ Blanka Jergović, *Odmjeravanje snaga. Novine i politika u prvom razdoblju tranzicije u Hrvatskoj* (Zagreb: Sveučilišna knjižara, 2004), 168.

- 7) naši gubici su neznatni, a protivnički golemi
- 8) našu stvar podupiru umjetnici i intelektualci
- 9) naša misija je sveta
- 10) izdajnik je onaj koji sumnja u naše izvještaje.⁶⁶

4.3 Mediji i Domovinski rat

Izvještavanje o ratnim uvjetima nije ništa novo, niti je bilo novo kada se na teritoriju tadašnje Jugoslavije moglo vidjeti da je na pomolu novi rat. Novinari su se našli u situaciji da su mnogi bili vrlo subjektivni u pisanjima o ratu, a subjektivnost je novinarov neprijatelj. Rat na teritoriju današnje Hrvatske bio je privlačan za brojne inozemne novinarske ratne veterane, dok su domaći novinari bili vrlo neiskusni kada govorimo o takvoj vrsti novinarstva.⁶⁷ Rat u Hrvatskoj dočekan je bez pripreme, plana ili pak nekih ključnih odrednica koje bi novinari trebali slijediti.⁶⁸ Također, domaći i strani novinari dolazili su na bojišta ponašajući se kao da je to normalan posao i još samo jedna priča o kojoj trebaju izvijestiti. Ali to nije bilo tako. Vrlo brzo smrt postaje stvarnost te jasna postaje činjenica da se lako može poginuti. I dalje, rat u Jugoslaviji je mnogima bio vrlo privlačna novinarska tema.⁶⁹

Kada se Republika Hrvatska osamostalila, na temelju „Markovićevih zakona“ o privatizaciji javnih poduzeća, u državi su se pojavili mnogi privatni mediji. Ako govorimo o hrvatskom medijskom prostoru, takvo saznanje moramo uzeti kao važnu odrednicu hrvatske medijske scene 90-ih godina 20. stoljeća. Kada je demokracija tek došla u društvo, znalo se dogoditi da je politika i dalje utjecala na vodeće medije. To je bilo neusporedivo s upravljanjem medijima kao u doba komunizma, ali i dalje nije bilo potpuno iskorijenjeno. Tome je pridonijelo i ratno stanje u državi i domoljublje koje je tada vladalo čitavom Hrvatskom i hrvatskim narodom.⁷⁰

⁶⁶ Michael Kunczik i Astrid Zipfel, *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju* (Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert, 2006), 265 – 268.

⁶⁷ Marina Mučalo, „Novinarstvo u ratnim uvjetima“, *Politička misao*, Vol XXXVI, (1999): 125 – 126.

⁶⁸ Isto 131.

⁶⁹ Labaš I Baroč, „Mediji i rat – etički izazov“, 181.

⁷⁰ Stjepan Malović, *Novine* (Zagreb: vlastita naklada, 1995), 18 – 20.

Unatoč ratu, cenzura nije bila uvedena u Hrvatsku sve do kraja 1991. Nisu ni postojale nikakve upute ili sugestije kako bi se trebalo izvještavati o ratnim događajima.⁷¹

Što se tiče srpske strane, Milošević vrlo dobro poznaje snagu medija, iako se osobno nikada nije previše pojavljivao u njima. On koristi medije kao jedan od temeljnih sredstava svoje političke moći. Preuzimajući vlast u Srbiji 1987. godine, Milošević je preuzeo i utjecaj na masovne medije koje je vješto koristio. Širenje ideje ugroženog srpstva, Velike Srbije i pronalaženje neprijatelja u ostalim republikama bivše Jugoslavije stvorilo je vrlo brzo jedinstvo unutar Srbije. Metode su bile jednostavne i efikasne: ideja da svi Srbi trebaju živjeti u jednoj zemlji konstantno i konzekventno je širena u svim masovnim medijima i na sve moguće načine. Novinarska snaga srpskih masovnih medija bila je snažna, u propagandnom stroju radili su iskusni i kvalificirani profesionalci koji su znali ideju pretočiti u razne oblike novinarskog izražavanja. Takva medijska ofenziva Beograda nije ostala bez odjeka i javili su se otpori u drugim republikama, posebno u Sloveniji i Hrvatskoj, gdje su se neki listovi vrlo oštro suprotstavili Miloševićevoj politici i medijskoj kampanji Beograda.⁷²

Medijski rat je započeo i bio uvertira u kasnija zbivanja koja su rezultirala ratom i agresijom na Sloveniju, Hrvatsku i BiH.⁷³

⁷¹Labaš i Baroč, „Mediji i rat – etički izazov”, 181.

⁷² Stjepan Malović, „Mediji u ratu ili rat u medijima”, *Politička misao*, Vol XXXVI (1999): 105 – 106.

⁷³ Isto 106.

5. Vjesnik

5.1 Povijest Vjesnika

Vjesnik je bio hrvatski informativni dnevni list. On je 1940. izlazio kao tjednik pod nazivom *Politički vjesnik* (što upućuje na uglavnom političku tematiku kojom se bavi), a osnovao se odlukom CK KP Hrvatske. Od 1941. do propasti novina 2012., ovaj list izlazi pod nazivom *Vjesnik*. Prvi broj je tiskan 24. lipnja 1940. u nakladi od 300 primjeraka. Od 1942. do 1945. mjesto tiskanja nije bilo Zagreb, već se tiskao povremeno na područjima koje su kontrolirali partizani. Nakon završetka Drugog svjetskog rata ovaj list ponovo počinje izlaziti u Zagrebu kao dnevni list. Imao je značajno veću nakladu (više od 80 000 primjeraka), a vrhunac je postigao 1968. kada je naklada iznosila više od 106 000 tiskanih primjeraka. Krajem 20. stoljeća, ove novine su, pod nizom glavnih urednika, prolazile različite rekonstrukcije (moderniziranje tiska, promjene formata, uvođenje različitih dnevnih priloga). Ipak, naklada mu do 2005. pada na svega 9000 primjeraka. List je 2008. pripojen tvrtki Narodne novine d. d., a 2012. prestao je postojati.⁷⁴ Godine 1991. njegova cijena je bila 25 dinara, što je nešto skuplje od ostalih novina toga doba. Iz toga možemo zaključiti da su bile namijenjene elitama tadašnjeg društvenog i političkog života..

5.2 Analiza Vjesnika

Vjesnik su novine koje su i u prijašnjim brojevima veoma veliku pozornost posvetile vukovarskom bojištu. Od samog početka bitke za Vukovar izvještavale su o događajima koji su se tamo zbili, ali ne samo o tome. Razna mišljena stručnjaka, možebitni razlozi pojedinih događaja i ostali komentari zauzeli su mnoge stranice ovog dnevnog tiska. Gotovo svakog dana, redakcijski izvještaj govori o tome što se novo dogodilo u Vukovaru prethodnog dana. Jedno ime se provlači kroz cijelo razdoblje bitke za Vukovar u ovom dnevnom tisku, a to je Krunoslav Banić. Novinar koji direktno s terena javlja sve nove događaje, piše članke koji se svakoga dana, uz par iznimaka,

⁷⁴ „Vjesnik”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64985> (posjet 22. 5. 2022.)

objavljaju na drugoj stranici *Vjesnika*. Također, jasno je da se redakcijski izvještaji pišu na temelju njegovih informacija i opaski. Osim ovoga, možemo reći da je uredništvo *Vjesnika* velik dio medijskog prostora posvetilo upravo ovom gradu i da je za njih bitka za Vukovar bila vrlo važna tema. Tako se nastavlja i u studenome koji ćemo поближе sagledati.

U prvom broju *Vjesnika* u studenome na naslovnici se ne nalazi ni tekst o Vukovaru, ni najava teksta. Unatoč tomu, ovaj broj ima čak četiri članka u čijim se naslovima spominje Vukovar. Radi se o pismima čitatelja na tu temu, redakcijskom izvještaju, odluci u Vladi Republike Hrvatske te sportskom događaju na kojem su pobjedu sportaši posvetili Vukovaru. U idućem broju, članak o Vukovaru nalazi se na prvoj stranici, ali se on zapravo odnosi na politiku Stjepana Mesića kroz koju on naglašava važnost spašavanja Vukovara.⁷⁵ Iz ovoga također možemo iščitati da je Vukovaru stvarno bila potrebna pomoć, što znači da je svijest o lošem stanju u Vukovaru bila prisutna. Uz još jedan redakcijski izvještaj, našao se jedan zanimljiv tekst Vesne Kusin: „Boriti se ili umrijeti”. U njemu novinarka razgovara s braniteljem koji je teško ranjen te je zbog toga, jedva, prevezen u Zagreb. Njegovo ime je Aleksandar Saša Fedorovsky te je posvjedočio o užasu iz Vukovara, a najviše je pričao o stanju u vukovarskoj bolnici. Na pitanja „Kakav je život u toj bolnici?” i „Zašto niste htjeli biti u podrumu?” Fedorovsky je odgovorio:

*Stravičan, jer je neprekidno gađaju, jer u njoj ne postoje nikakvi normalni uvjeti. Dok sam ležao u njoj, a nisam htio biti u podrumu, već na katu, gledao sam noću ljubičasto nebo – od projektila koji neprestano zuje iznad nas. To nisu povremeni odbljesci, već konstantno svjetlo od ispaljivanja i neprekidnih paljbi. Podrum kao sklonište, iako pruža sigurnost, užasan je. To su iskolačene oči od straha ljudi što tu jedva preživljavaju u smradu od znoja, mokraće i izmeta. To je nepodnošljiva atmosfera. A u bolnici? To su jauci ljudi kojima se amputiraju noge ili ruke na živo jer nema anestezika...*⁷⁶

Iz ovog intervjua možemo zaključiti da se uredništvo u *Vjesniku* posvetilo tome da što bolje prikaže patnje u Vukovaru uzevši za razgovor čovjek koji je preživio strahote koje se tamo događaju. Također, u cijelom razgovoru ne spominje se krivac, već sugovornik spominje samo svoje patnje. Jedino što je naveo da zamjera Republici Hrvatskoj koja nije osigurala dovoljno pomoći.⁷⁷

⁷⁵ Redakcijski izvještaj, „Sada u Vukovar!“, *Vjesnik*, 3. studenoga 1991.

⁷⁶ Vesna Kusin, „Boriti se ili umrijeti“, *Vjesnik*, 3. studenoga 1991.

⁷⁷ Isto.

Sutradan oba članka o Vukovaru govore upravo o istom problemu. Vukovar treba pomoć u ljudstvu i oružju,⁷⁸ a očekuje ga od Republike Hrvatske. Prvo se to spominje u izvješću HINA-e, a potom je prikazan direktan razgovor s Milom Dedakovićem. On naglašava kako je situacija kritična i kako se treba ozbiljno shvatiti.⁷⁹ Ovim člancima *Vjesnik* želi ukazati da Hrvatska može učiniti puno više nego što u tom trenutku čini te se iznosi briga što će se dogoditi ako pomoć Vukovaru ne bude pružena. Osim ovog problema, naglašava se i da je bolnica sve slabija i slabija. Dr. Vesna Bosanac, ravnateljica Medicinskog centra u Vukovaru, upućuje pismo predstavnicima Europske misije u Zagrebu, kako bi zatražila prekid artiljerijskog napada izravno na bolnicu u kojoj se u tom trenutku nalazilo 270 ranjenika.⁸⁰ Nažalost, iz povijesti znamo da njezine molbe nisu bile uslišene što je rezultiralo ogromnom tragedijom koja se dogodila u studenome 1991. godine.⁸¹ Ovakva pisma i tekstovi mogu nam poslužiti kao izvor i dokaz o tome da se znalo kakve nedaće se događaju, ali nitko nije mogao pretpostaviti da će biti samo još lošije.

Idućih nekoliko brojeva *Vjesnika* ne obavještavaju u većoj mjeri o događanjima u Vukovaru. Teme se uglavnom odnose druge hrvatske bojišnice te također možemo primijetiti da, kada se neko bojište uspoređuje s Vukovarem, to znači da je tamo rat u punom jeku te da su stradanja u neljudskim razmjerima.⁸² Spominju se i rimski dokumenti ekonomskih sankcija Jugoslaviji koji su u to vrijeme dosta aktualni. Iako pisanja nisu česta kao prije, prema redakcijskim izvještajima vidimo da se stanje u Vukovaru ne smiruje.

*Borbe na tom dijelu bojišta još nisu prestale i eksplozije odjekuju poput grmljavine.*⁸³

Nadalje, iako svjesni teškog stanja, idućem članku o Vukovaru daju naslov „Uništeno osam tenkova“. Osim te vijesti, prenose se hrabri podvizi vojnika.⁸⁴ Smatramo da je ovaj članak imao namjeru čuvanja morala u Vukovaru. Da je Vukovar u jako lošem stanju, pokazuje i članak koji se našao na naslovnici *Vjesnika* u srijedu 13. studenoga. Ovaj članak vrlo je zanimljiv za analizu. Iako ne baš u cijelosti, govori o lošim stvarima koje su se dogodile u Vukovaru, u podnaslovu se našla jedina dobra stvar za hrvatske branitelje koja se dogodila u zadnjih nekoliko dana. Tako se

⁷⁸ Aleksa Crnjaković, “Vukovaru treba pomoć u ljudstvu i oružju”. *Vjesnik*, 4. studenoga 1991.

⁷⁹ Isto.

⁸⁰ HINA, „Vukovar ne popušta“, *Vjesnik*, 5. studenoga 1991.

⁸¹ Memorijalni centar domovinskog rata Vukovar, https://www.mcdrv.hr/en/portfolio_page/the-place-of-memory-vukovar-hospital/ (posjet 6. travnja 2022.)

⁸² Redakcijski izvještaj, „Antunovac kao Vukovar“, *Vjesnik*, 10. studenoga 1991.

⁸³ Redakcijski izvještaj, „Silovite borne“, *Vjesnik*, 11. studenoga 1991.

⁸⁴ Redakcijski izvještaj, „Uništeno osam tenkova“, *Vjesnik*, 12. studenoga 1991.

navodi da su hrvatski vojnici dan prije uspjeli iznad Vukovara srušiti dva zrakoplova.⁸⁵ To potkrepljuje i prijašnji zaključak da su ovi članci u *Vjesniku*, barem jednim dijelom, pokušali prikazati situaciju u kojoj je tada bio Vukovar malo boljom nego što je doista, kako bi održao moral svima kojima treba biti održan. Također, nije stvar u pogrešnim informacijama ili bilo što slično, već o prenošenju informacija na karakterističan način, možemo reći i optimističan način. Mnogo je zanimljivosti u ovom članku, kao na primjer prvi put prikazivanje Vukovara kao „hrvatskog grada heroja“:

*Unatoč tomu što je potpuno odsječen i što agresorska vojska tri dana kontrolira i Bogdanovce, hrvatski grad heroj – Vukovar – još se drži.*⁸⁶

Saznajemo da je zadnjih nekoliko dana vladala informativna blokada što je moguć razlog nedostatka članaka u ovim dnevnim novinama. Unatoč tomu, kada su informacije počele stizati, doznaje se da Tanjug šalje njemačkim medijima izvještaj o srpskom osvajanju Vukovara što *Vjesnik* demantira:

*Informativnu blokadu s vukovarsko-vinkovačkog ratišta iskoristio je Tanjug koji je i njemačkim medijima podmetnuo još jednu laž o tome da je agresor osvojio Vukovar te da sada, navodno, provodi čišćenje grada.*⁸⁷

Ovakve tvrdnje *Vjesnik* opovrgava kroz cijeli tekst te se kroz isti proteže teza da je Vukovar dobro iako mu je teško. Osim svih tvrdnji, valja primijetiti da je gotovo svaki članak o Vukovaru redakcijski izvještaj. Više uopće na stranicama *Vjesnika* nema članaka Krunoslava Banića koji su bili gotovo neizbježni kroz prijašnjih par mjeseci bitke za Vukovar. Pretpostavka je da u Vukovaru više nema novinara koji bi direktno pisali članke iz tog grada te da je tamo toliko teško stanje da su svi pobjegli želeći spasiti svoj život ili su pak, nažalost, ubijeni.

U idućem broju situacija je identična, što samo potvrđuje prijašnje zaključke. Redakcijski članak nalazi se na naslovnici *Vjesnika* s naslovom „Vukovar – groblje srbijanskih ideja“. Već je u naslovu prikazan optimizam iako se u članku govori kako je situacija i dalje kritična. Spominju se čak žene i djeca koji se bore rame uz rame hrvatskim vojnicima. Opisano je još nekoliko događaja, tj. većinom uspjeha hrvatskih branitelja. Primjerice, napisano je da su u Borovo Naselje

⁸⁵ Redakcijski izvještaj, „Na izmaku snaga“, *Vjesnik*, 13. studenoga 1991.

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ Isto.

dva dana ranije ušla 24 tenka, a izašla samo četiri. To je prikazano kao događaj koji potvrđuje snagu hrvatske strane u ovoj bitki.⁸⁸ Da se ne govori samo o izvještajima s bojišta govori članak Mirjane Dugandžije o Vukovaru i umjetnosti. Umjetnost je poznata po tome da na jedinstven i sebi karakterističan način može izraziti ono što se događa u društvu, tj. kako sami umjetnik vidi ono što se oko njega događa. Intervjuiran je Zlatan Vrkljan koji je zajedno s još pet hrvatskih slikara u Milanu naslikao „Guernicu Croaticu“.⁸⁹ Originalna „Guernica“ je jedno od najpoznatijih djela Pabla Picassa te je time ujedno i jedna od najpoznatijih slika ikad naslikanih. Tema ove slike su stradanja i patnja u Španjolskom građanskom ratu, a mjesto radnje je mali španjolski gradić Guernica.⁹⁰ Za njega se zna da je pretrpio strašne nedaće u Španjolskom građanskom ratu te je po tome poznat. Upravo zbog toga su umjetnici usporedili Vukovar s Guernicom i na sebi svojstven način pokušali pridonijeti borbi Vukovaraca za opstanak.

*Bio je to pokušaj da se talijanskoj javnosti približe stravična ratna razaranja u Hrvatskoj.*⁹¹

U idućem broju novinari opet donose redakcijski izvještaj napisan na sličan način s nekim novim događajima, a drugačije je samo još jedno pismo dr. Bosanac koja ponovo apelira na teško stanje u vukovarskoj bolnici te sve strahote koje ljudi u bolnici prolaze. Ona zahtijeva povlačenje JNA s prostora Vukovara te deblokadu puta.⁹² Sutrašnji *Vjesnik* donosi nešto više članaka nego inače, čak četiri: redakcijski izvještaj, pismo jedne Vukovarke predsjedniku SSSR-a Gorbačovu, članak iz Pariza s Vukovarem u naslovu, ali zapravo govori o cijeloj hrvatskoj bojišnici te članak o klubu Vukovaraca u Zagrebu. Najzanimljiviji je upravo ovaj zadnji koji odiše pozitivnom energijom, a iz njega se može iščitati da, iako je Vukovar sad u katastrofalnom stanju, grad čine ljudi a oni su ti koji će se kasnije vratiti i pridonijeti životu grada Vukovara.⁹³ Nedjeljni *Vjesnik* tradicionalno donosi nešto više stranica nego ostalih dana u tjednu te to može biti razlog za spominjanje Vukovara češće i iscrpnije nego ikad prije. Čak šest samostalnih članaka o Vukovaru s tim da jedan obuhvaća cijelu stranicu. Znamo da je pad Vukovara uslijedio jako kratko nakon ovog broja⁹⁴ te i tu možemo tražiti možebitni razlog za korištenje ovoliko medijskog prostora u

⁸⁸ Redakcijski izvještaj, „Vukovar – groblje srbijanskih ideja“, *Vjesnik*, 14. studenoga 1991.

⁸⁹ Mirjana Dugandžija, „Poklon Vukovaru“, *Vjesnik*, 14. studenoga 1991.

⁹⁰ „Pablo Picasso“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.*, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48116#poglavlje47720> (posjet 7. travnja 2022.)

⁹¹ Mirjana Dugandžija, „Poklon Vukovaru“, *Vjesnik*, 14. studenoga 1991.

⁹² Vesna Bosanac, „Pismo dr. Bosanac“, *Vjesnik*, 15. studenoga 1991.

⁹³ Ranka Radovinović, „Grah kao Vukovarski rulet“, *Vjesnik*, 16. studenoga 1991.

⁹⁴ Goldstein, *Hrvatska 1918-2008.*, 710.

ovim dnevnim novinama za samo jednu temu. Piše se o mnogim problemima kao npr. što bi se dogodilo ako Vukovar stvarno padne:

Ono što smo nekoliko dana najavljivali kao veliku mogućnost, novu veliku ofenzivu agresora, sada je već u toku. Cilj te ofenzive je slamanje Vukovara čime bi čitav prostor između Bosuta i Drave zajedno s Baranjom do nadomak Osijeka i Vinkovaca bio pod potpunom kontrolom agresora.⁹⁵

Također, u ovom broju se najčešće piše o spašavanju nedužnih civila te uspostavljanju humanitarnog koridora. Govori se i o konvoju koji bi u Vukovar iz Beograda trebao donijeti najpotrebnije lijekove.⁹⁶ Pomoć se traži i u inozemstvu na način da se poziv za spas upućuje predsjedniku Bushu, kancelaru Kohlu te većini senatora američkog Kongresa.⁹⁷ Osim problema i o rješavanju problema, opet imamo umjetničku temu koja je odraz svijesti o događanjima u Vukovaru. Slikar Ivan Lacković s Vjesnikovim novinarom Ivanom Sigetićem obavio je razgovor o svojem djelovanju i radovima. *Vjesnik* prikazuje četiri njegove slike iz 1991. godine, a to su Vukovar, Dubrovnik, Sisak i Osijek. Razgovara se o utjecaju rata na umjetnost, i obrnuto.⁹⁸ Ipak, najveća zanimljivost ovog broja je članak preko cijele stranice, a takve u *Vjesniku* ne nalazimo često. Sastoji se od dva dijela: prvi je intervju već spominjane novinarkice Mirjane Dugandžije s grofom Jakobom von Eltzom, a drugi su svjedočanstva ratnih novinarki iz Vukovara od kojih je jedna čak ranjena i hospitalizirana u vukovarskoj bolnici. Naslov ovog članka je „Vukovar će uvijek biti Hrvatska“ te grof Eltz kroz pitanja novinarkice objašnjava na svoj način zbog čega je to njegovo mišljenje. Prikazane su i slike dvorca obitelji Eltz u Vukovaru za vrijeme kad je bio na njemačkim novčanicama, ali i trenutno stanje, tj. stanje za vrijeme ovog intervjua. Iako je ovaj dvorac spomenik nulte kategorije, agresor ga je tada pretvorio u još samo jednu od ruševina.⁹⁹ Ovdje napadač nije direktno okrivljen, ali indirektno se govori o katastrofi koja predstavlja kolateralno stradavanje spomenika nulte kategorije, koja se zaista ne mogu opravdati nikakvim ratnim osvajanjima. Drugi dio članka objašnjava o samom novinarstvu tih dana u Vukovaru. Radi se o priči o pet reporterki koje su izvještavale iz Vukovara iako ih je to moglo koštati života. Njih pet žena je ispričalo priču o Vukovaru preko bezbroj svojih ratnih izvještaja i članaka, a ovaj put i

⁹⁵ Redakcijski izvještaj, „Velika ofenziva agresora na Vukovar“, *Vjesnik*, 17. studenoga 1991.

⁹⁶ Danko Kobali, „Konvoj za Vukovar u ponedjeljak?“, *Vjesnik*, 17. studenoga 1991.

⁹⁷ HINA, „Za spas Vukovara“, *Vjesnik*, 17. studenoga 1991.

⁹⁸ Milan Sigetić, „Likovna svjedočanstva Ivana Lackovića“, *Vjesnik*, 17. studenoga 1991.

⁹⁹ Mirjana Dugandžija, „Vukovar će uvijek biti Hrvatska“, *Vjesnik*, 17. studenoga 1991.

o tome kako je to pisati u ratnim uvjetima.¹⁰⁰ Idućeg dana, naslov članka na naslovnici o Vukovaru glasi „Vukovarska drama na vrhuncu“ što, onima koji znaju povijest bitke za Vukovar ne bi trebalo biti iznenađujuće. Ipak, ovaj izvještaj je u svojoj srži sličan kao i prethodni te ne donosi nikakve značajne novosti. I dalje se inzistira na apelima za spašavanje vukovarskih civila. Ipak, veće čuđenje izaziva naslov članka od 19. studenoga „Vukovar i dalje pruža žestok otpor“. Budući da znamo da je hrvatska obrana Vukovara svoj krah doživjela 18./19. studenoga,¹⁰¹ očekivali bi se barem malo drugačiji tekstovi nego s naslovom „žestok otpor“.¹⁰² Isto se nastavlja dalje u istom broju ovih dnevnih novina:

*Dok ovo pišemo Vukovar se – ili, bolje reći, njegovi dijelovi – još drži. Malo vijesti dopire do okruženja, ali tvrdi se da pucnjava još traje, da obrana još nije pala.*¹⁰³

Nadalje, broj *Vjesnika* izašao 21. studenoga 1991. donosi nam prvi glas o jednoj od najvećih tragedija Domovinskog rata, a to je Ovčara.¹⁰⁴ Iako nema spomena o tome, govori se kako je bolnica, nakon 3 mjeseca odolijevanja, pri kraju svojih snaga te da će zbog toga bolesnici biti prebačeni u bolnicu u Sremskoj Mitrovici. Ovakav razvoj događaja mnogi su dočekali s olakšanjem budući da će otići iz Vukovara u kojem je smrt bila na korak bliže, ali nisu slutili da im odlazak iz bolnice zapravo znači sigurnu smrt.¹⁰⁵ Već na početku prebacivanja bolesnika vidjelo se da tu nešto nije kako bi trebalo biti:

*Predstavnik Crvenog križa počeo je popisivati ranjenike, taj ih je popis trebao pratiti u konvoju, ali dva sata kasnije u bolnicu upadaju vojnici jugoslavenske armije, što je protivno svim međunarodnim pravilima, jer oružana lica nijedne strane ne mogu biti u bolnici, rekao je prof. Hebrang. Armija je izbacila predstavnike Crvenog križa i zauzela telefonsku centralu, a cijeli ovaj postupak radio-vezom opisao nam je predstavnik ove međunarodne organizacije.*¹⁰⁶

Spominje se velika međunarodna podrška, kako Hrvatskoj pa tako i Vukovaru, a ovaj put izdvajaju se Italija i Francuska. Dok je Papa primio Vukovarce u Vatikanu,¹⁰⁷ u Parizu su mediji

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Goldstein, *Hrvatska 1918-2008.*, 710.

¹⁰² Redakcijski izvještaj, „Vukovar i dalje pruža žestok otpor“, *Vjesnik*, 19. studenoga 1991.

¹⁰³ Miroslav Koprivica, „Vukovar je učinio dovoljno“, *Vjesnik*, 19. studenoga 1991.

¹⁰⁴ Marijan, *Bitka za Vukovar*, 206.

¹⁰⁵ Isto 206.

¹⁰⁶ Goranka Jureško, „Tko manipulira vukovarskom tragedijom?“, *Vjesnik*, 21. studenoga 1991.

¹⁰⁷ Inoslav Bešker, „Vukovarci kod Pape“, *Vjesnik*, 21. studenoga 1991.

pokazali podršku prema činu vezanom uz parišku metro stanicu. Naime, jedna stanica, u znak odolijevanja Staljingrada nacizmu nosi ime upravo tog ruskom gradu. Istim fontom napisano je Vukovar i stavljeno na mjesto gdje je pisalo ime te stanice zbog usporedbe Vukovara i Staljingrada što su francuski mediji podržali.¹⁰⁸ Subotnje izdanje *Vjesnika* obilježila su zlodjela koja su se naglašavala kroz cijeli broj te čak dva puta na naslovnoj strani. Članak koji se nalazi odmah ispod naslova te dominira naslovnicom, naslovljen je „Klečanje i metak u potiljak“. Ovo je jedan od potresnijih članaka koji se može pročitati u *Vjesniku* u studenome. Silovanja, ubojstva civila te među njima i djece, maltretiranje staraca, izgladnjivanje i laganje stvari su koje su, kako izgleda, u Vukovaru u to vrijeme bila svakodnevnica. Teško je staviti emocije na stranu i pokušati objektivno sagledati okolnosti ovih zlodjela.

*Četnici su dolazili između žena i nas staraca i izdvajali sve muškarce od 14 do 60 godina. Vidio sam kada su ih po četvoricu, petoricu odvodili iza jedne zgrade. Čuli su se potmuli pucnji, a onda su se ubojice vraćali sami.*¹⁰⁹

*U jednom trenutku sjetili smo se da je u skloništu ostala jedna 80-godišnja starica. Kada smo se vratili bila je silovana.*¹¹⁰

Drugi članak bio je prijenos osude Crvenog križa direktno iz Ženeve za zvjerska djela u Vukovaru.¹¹¹ U nedjeljnom *Vjesniku* dr. Veselinov objašnjava zašto Vukovar nije Srbija. Zanimljivo je da je ovo na neki način srpska strana priče zbog toga što je dr. Veselinom srpski profesor na Univerzitetu u Beogradu i politički vrlo aktivan pojedinac:

*Šumadinac zna da se Srbija historijski oblikovala od Vranja do Drine, a ne do Dubrovnika. Zato on i neće da ratuje. Ljudi su tamo za mir, oni odbacuju Tuđmanovu politiku, ali i ne vide zašto u Srbiji politiku mora voditi samo Milošević, ne vide zašto bi metak morao biti način na koji se može razgovarati s Hrvatima.*¹¹²

Nakon 23. studenoga, u *Vjesniku* gotovo da nema izvještaja iz Vukovara. Iako se nigdje ne spominje da je grad pao, to možemo zaključiti i po nedostatku informacija, iako se u nekim

¹⁰⁸ Mirko Galić, „Vukovar u Parizu“, *Vjesnik*, 21. studenoga 1991.

¹⁰⁹ Željko Peratović, „Klečanje i metak u potiljak“, *Vjesnik*, 23. studenoga 1991.

¹¹⁰ Isto.

¹¹¹ HINA, „Predstavnicu Crvenog križa zapanjeni pokoljima u Vukovaru“, *Vjesnik*, 23. studenoga 1991.

¹¹² Ivkica Bačić, „Dr. Veselinov: Vukovar nije Srbija“, *Vjesnik*, 24. studenoga 1991.

člancima može iščitati ta poruka. Prikazano je nekoliko članaka o dr. Vesni Bosanac, jedan članak govori o tome kako će se Vukovar ponovo izgraditi (što znači da je potpuno srušen i izgubio bitku), ali samo jedan članak nalikuje na izvještaj iz Vukovara. On govori da se u Vukovaru još puca te da branitelji pružaju otpor četnicima i srpskoj vojsci.¹¹³ Zadnji ovomjesečni broj *Vjesnika* potpuno je priznanje okupacije Vukovara i izgleda kao rješenje koje se nažalost dogodilo nakon cijelog višemjesečnog pisanja o ovom bojištu. Prvi tekst koji ostavlja takav dojam čak nije ni članak, već rubrika „pisma čitatelja“ koja je naslovljena „Privremeni okupatori moraju smjesta napustiti Vukovar“. Nadalje, na predzadnjoj stranici *Vjesnika* iz studenoga 1991. opet se ne nalazi članak, već televizijska najava kojoj su dali malo više medijskog prostora. „Vukovar kao svjetlost“ mozaička je emisija koja će prikazati Vukovar kakav više nikad neće biti. Možemo ju nazvati svojevrsnom „žalopojkom“ stradalom i palom Vukovaru. Tako *Vjesnik*, s veoma tužnim tonom, završava svoja pisanja o Vukovaru u studenome 1991. godine.¹¹⁴

¹¹³ Redakcijski izvještaj, „U Vukovaru se još puca“, *Vjesnik*, 28. studenoga 1991.

¹¹⁴ Televizija, „Vukovar kao svjetlost“, *Vjesnik*, 30. studenoga 1991.

6. *Večernji list*

6.1 Povijest *Večernjeg lista*

Večernji list je hrvatski informativni dnevni list. On nastaje udruživanjem *Narodnoga lista* (izlazio od 1945.) i popodnevnoga dnevnika *Večernji vjesnik* (izlazio od 1957.). *Večernji list* počinje izlaziti 1. kolovoza 1959. Početna naklada je iznosila 63 000 primjeraka. Tada je izlazio popodne, a prodavao se na području Zagreba te središnje Hrvatske. Krajem 1960-ih počeo je izlaziti u višebojnom izdanju, a još veća promjena bila je to što je prešao u večernje izdanje. Nakon toga se ubrzo i proširio Hrvatskom (iako je uvijek ostao temeljno zagrebački i središnjohrvatski list). Najveću nakladu ostvario je u drugoj polovici 1980-ih, kada se tiskao u 19 izdanja (također inozemno u Frankfurtu), a naklada mu je tada bila oko 370 000 primjeraka. Godine 1987. postaje najnakladniji dnevnik u čitavoj Jugoslaviji. Od 1989. godine, počinje izlaziti samostalno, a do tada je izlazio u sastavu kuće *Vjesnik*. Vlasnik kasnije postaje država. Naklada mu je 1990-ih dosta opala i to na oko 150 000 primjeraka. Od 2000. u sastavu je austrijskoga novinskoga koncerna Styria. Ovaj dnevni list izdaje se i danas te je u formatu tabloida, njeguje kratku i sažetu informaciju, ali i komentar te karikaturu.¹¹⁵ Početkom 90-ih, cijena ovog dnevnog lista bila je 20 dinara što ga je činilo pristupačnijim novinama te su informacije iz ovog dnevnog lista, upravo zbog toga lakše dolazile do širih masa.

6.2 Analiza *Večernjeg lista*

Brojevi *Večernjeg lista* o bitki za Vukovar prije studenoga izvještavali su gotovo svakodnevno. Od početka bitke, gotovo da se nije našao broj u kojem nije bilo članka o Vukovaru i borbama u tom gradu. Članci često dolaze direktno s bojišta, ali veliki je broj članaka koji analiziraju situaciju u Vukovaru i okolici i taže razloge događaja te predviđaju nadolazeće.

¹¹⁵ „Večernji list”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64051> (posjet 21. 5. 2022.)

U prvom broju *Večernjeg lista* u studenome, vukovarska tema provlači se i kroz samu naslovnicu. Spominje se kako je agresor u očaju zbog toga što njihova ofenziva na vukovarsko-vinkovačkom ratištu nije uspjela i trpi strašne poraze. Spominje se vrlo teška situacija, pogotovo za neprijateljsku vojsku koja, kako javlja HINA, ima gubitke od više od 3000 vojnika koji nisu pokopani.¹¹⁶ Osim ovakvih navoda o neprijateljskoj vojsci, spominje se i jedan malen ulomak u kojemu srpski vojnici protestiraju jer su predugo na vukovarsko-vinkovačkom bojištu što znači da im je prisjeo Vukovar. Uz to, Darko Đuretak donosi članak koji hvali hrvatske snage naslovom „Ruše avione k'o prepelice“. U njemu se govori kako hrvatska strana nikako nije spremna za predaju, iako su upravo to tražili generali agresorske srbo-vojske. Također se spominje i članak iz *Večernjih novosti* od 26. listopada gdje se navodi velik broj izgubljenih tenkova za JNA te i to da srpski novinari nazivaju Vukovar „grobljem tenkova“.¹¹⁷ Možemo vidjeti da su novinari *Večernjeg lista* htjeli ohrabriti javnost i branitelje svojim člancima, jer pišu u optimističnom, više nego u realističnom tonu.

Idući dan, na naslovnici najveći naslov ima članak koji obrađuje vukovarsku tematiku. Unatoč tomu, članak koji je najavljen na naslovnici nije vrlo opsežan, ali donosi nove informacije o događajima na bojištu. Nastavljaju se pisanja u optimističnom tonu:

*U borbama je, na području Cerića, agresor imao znatne gubitke. Izgubio je 73 vojnika, a uništeno je i pet tenkova. Hrvatska je vojska u tom okršaju imala jednog poginulog i pet ranjenih boraca.*¹¹⁸

Zaista je teško povjerovati da je srpska strana imala toliko veće gubitke nego hrvatska strana, unatoč boljem oružju i tehnologiji. Ovdje možemo vidjeti djelovanje jednog od 10 modela argumentacije kada se radi o medijima u ratu, a to je da su „naši“ gubitci neznatni, a „njihovi“ golemi.¹¹⁹ No ne piše se samo o ratu, jedan članak u ovom broju *Večernjaka* piše o povijesti Vukovara i zašto je ovaj grad toliko jedinstven i poseban i to u dosta veselom i lijepom tonu.¹²⁰ Nadalje, naslov koji govori o Vukovaru koji se nalazi na početnoj strani govori o tom ratištu kao o „devetom krugu pakla“. Ovoga puta piše se kako je hrvatskim braniteljima dosta teško odolijevati neprijateljskoj vojsci.¹²¹ Također, u članku se nalazi i demanti o padu vukovarskog

¹¹⁶ HINA, „Slom ratnog plana Srbije“, *Večernji list*, 2. studenoga 1991.

¹¹⁷ Darko Đuretak, „Ruše avione k'o prepelice“, *Večernji list*, 2. studenoga 1991.

¹¹⁸ M. Flego, „Puca vukovarski obruč“, *Večernji list*, 3. studenoga 1991.

¹¹⁹ Kunczik i Zipfel, *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*, 265 - 268.

¹²⁰ Pavao Pavličić, „Gradski kompas“, *Večernji list*, 3. studenoga 1991.

¹²¹ M. Flego, „Vukovarci na teškoj kušnji“, *Večernji list*, 4. studenoga 1991.

naselja Lužac. Poznati glas Radija Vukovar, Siniša Glavašević, demantirao je za *Večernji list* pad ovog naselja.¹²² Iako je ovo jedini članak o Vukovaru u ovom broju, u njemu se smjestila zanimljiva karikatura Ice Voljevice i njegovog Grge čije se pomalo šaljive karikature objavljuju svakog dana na zadnjoj stranici *Večernjeg lista*. Idući broj donosi nešto više članaka nego inače, a važna je vijest da glavni hrvatski grad odlučuje dati ime aveniji, tj. ulici prema gradu heroju, Vukovaru. Ta avenija u Zagrebu prije se zvala Ulica proleterskih brigada. Osim Vukovarske, novo ime dobiva i Dubrovačka avenija.¹²³ Osim toga, u ovom broju se uvelike apelira na to da Vukovar treba pomoć. Javljeno je da je apel zapovjednika te operativne zone, već tad legendarnog Jastreba, ostao bez odjeka. On kaže da su za Vukovar u pitanju ne dani, nego sati, iako se branitelji i dalje snažno bore.¹²⁴ Zanimljivo je što *Večernjak* piše o kolegama iz Beograda:

*Oni koji vode Srbiju imaju svoju televiziju, imaju svoj tisak. Oni ne samo da uvjeravaju svoj narod u to da je to istina i da je to svijet, nego u tu strašnu obmanu i sami vjeruju. Oni svijet i ne žele, ponajprije zbog kompleksa niže vrijednosti pred Evropom i pred tim svijetom, kaže lider najjače opozicijske stranke.*¹²⁵

Ističe se i jedan podnaslov kao zanimljiva sintagma jedne riječi koja puno toga govori – Vuko-war. Dana 6. studenoga stiže odgovor na apel da Vukovaru treba pomoć: „Vukovar nije sam“ i to kao službeno priopćenje Glavnog stožera Hrvatske vojske. Oni kažu da čine sve kako bi se grad i ljudi u njemu obranili te se tako nikako ne može govoriti o „žrtvovanom“ ili „zaboravljenom“ gradu.¹²⁶ Ipak, iz tekstova se može zaključiti da situacija u gradu nije nimalo lagana što kaže i M. Flego u još jednom od svojih izvještaja: „Slom pred gradom herojem“. I u ovom članku sve je previše optimistično. Teško je povjerovati u istinitost ovih brojki, stoga je još jednom prikazan tipičan model ratnog izvještavanja.

Žestoke borbe na vinkovačkom i vukovarskom bojištu ne prestaju, ali ohrabruje to što hrvatska vojska ima sve više uspjeha i nanosi okupatoru goleme gubitke u tehnici i ljudstvu. Rezultat napada na Vukovar za neprijatelje je porazan – 1000 poginulih njegovih vojnika 20 uništenih tenkova i 8

¹²² Isto.

¹²³ R. Kovačević, M. Šarić. i E. Vlahović-Žuvela. „Bitka za izvještaj“, *Večernji list*, 5. studenoga 1991.

¹²⁴ M. Flego, „Neprekidne borbe“, *Večernji list*, 5. studenoga 1991.

¹²⁵ M. Nedeljkov, „Vukovo „da“ ili Šešeljevo „ne““, *Večernji list*, 5. studenoga 1991.

¹²⁶ Redakcijski izvještaj, „Vukovar nije zaboravljen“, *Večernji list*, 6. studenoga 1991.

*oborenih zrakoplova. Među poginulima je i general Mladen Bratić, zapovjednik svih oklopnih jedinica na tom bojištu.*¹²⁷

Dana 6. studenoga, u sutrašnjim novinama okarakteriziran je kao jedan od najtežih dana za Vukovar. Spominje se i ponovni napad na bolnicu.¹²⁸ Tog dana *Večernji list* donosi još jedan opsežan izvještaj novinara M. Flego. Gotovo je identičan u stilu pisanja kao i prethodni. Prema tome, možemo zaključiti kako je ovaj novinar ili imao zadanu strukturu članka od nadređenog, ili je sam namjerno pisao sličnim stilom. Svaki članak je napisan tako da čitatelj bude svjestan teške situacije u Vukovaru, ali ne gubi nadu za napredak zbog toga što prijateljska vojska napreduje bolje od neprijateljske. Svaki put se to potkrijepi brojevima i događajima. Ovoga puta uništen je jedan višecijevni raketni bacač velikog kalibra, dva neprijateljska tenka, jedno borbeno oklopno vozilo i jedno vozilo veze. To je napisano podebljanim slovima kako bi se naglasilo.¹²⁹ Ipak, sutradan u *Večernjem listu* nema ni jedan članak o Vukovaru te je to ujedno i prvi broj u studenome koji nema riječ „Vukovar“ na svojoj naslovnici. Ista situacija dogodila se sutradan što može upućivati na svojevrsnu informacijsku blokadu. Nadalje, dana 10. studenoga, *Večernji list* donosi čak tri članka o Vukovaru, ali zanimljivo je da ni jedan nije izvještaj. U prvom se radi o događanjima iz Zagreba što se tiče Vukovara, tj. o obavijesti da se oblikuje „Komisija povjerenja“ za Vukovar. Tako je još jednom odlučeno da se pomogne Vukovaru, a da se konkretno ne pomogne. Ta komisija razgovarat će s Glavnim stožerom i nadležnim ministarstvom te će utvrditi što je i kako do sada učinjeno za obranu Vukovara i što treba učiniti kako bi se spriječila katastrofa.¹³⁰ Drugi članak je ratni dnevnik jednog novinara, ali od 30. rujna tako da ne donosi nikakve nove informacije. Treći članak je jedna od sedam vukovarskih razglednica gdje novinar Pavao Pavličić piše o povijesti Vukovara. Idućeg dana slijedi prvi izvještaj nakon tri dana bez njega. Upravo o tome govori i ovaj izvještaj:

Trodnevna informativna blokada Vukovara prekinuta je, ali to još ne znači da su sve informacije dostupne čitateljima i slušateljima. Zapovjedništvo ovog ovoga grada kaže da je glavni razlog

¹²⁷ M. Flego „Slom pred gradom herojem“, *Večernji list*, 6. studenoga 1991.

¹²⁸ HINA, „Bombe i na bolnicu“, *Večernji list*, 7. studenoga 1991.

¹²⁹ M. Flego, „Vukovar odbija napade“, *Večernji list*, 7. studenoga 1991.

¹³⁰ HINA, „Komisija povjerenja za Vukovar“, *Večernji list*, 10. studenoga 1991.

*blokade interes obrane grada, ali se zna i da je ona nastala zbog nerazumijevanja pojedinaca koji su jednostavno blokirali mnoga izvješća novinara Radio-Vukovara.*¹³¹

U ovom citatu jasno je rečeno što se dogodilo, a budući da je blokada prestala, prikazani su novi događaji, iako ih nema mnogo. Glavna poruka je da je postalo manje bitno što će se dogoditi s gradom, ali da je od presudne važnosti što će se dogoditi s 15000 civila.¹³²

Sutradan isti novinar piše sličan članak naglašavajući da je pomoć ono što će odlučiti hoće li Vukovar „biti“ ili „ne biti“. Također, u ovom izvještaju prenosi se pismo dr. Vesne Bosanac koja apelira na povlačenje JNA te obavještava o teškom stanju iz vukovarske bolnice.¹³³ 13. studenoga izvješće izostaje dok se ono objavljuje u *Večernjaku* 14. studenoga. Zanimljiviji je članak Srećka Jurdane koji još jednom naglašava kako Vukovar nije sam. Čini se da takvih naslova ima toliko da je to najvažnije pitanje u tom trenutku te kao da se nekome žele opravdati i pokazati da Vukovar, stvarno nije sam.¹³⁴ *Večernjak* na predzadnjoj stranici u svakom broju ima rubriku feljtona koji govore o starim hrvatskim gradovima te je u ovom broju došao red na Vukovar, ali to nema nikakve veze s ratnom situacijom. Ovi feljtoni nastavljaju se u idućih nekoliko brojeva.

Sutradan je znakovitija slika u izvješću koja prikazuje srušeni vodotoranj, nego tekst, iako i tekst govori o stradanjima od dana ranije. D. Veselčić navodi kako Adžiću (voditelj neprijateljskih operacija u Vukovaru) nikako nije jasno kako Vukovar toliko dugo odolijeva napadima.¹³⁵ Polako se približavamo datumu za koji znamo da je bio najkobniji za grad Vukovar. Tako, zajedničkim snagama M. Flego i D. Veselčić pišu članak o Vukovaru koji je najavljen na naslovnici. Oni pišu o novoj žestokoj ofenzivi i teškim borbama koje se događaju na tom području u članku „Vukovar u okruženju“.¹³⁶ Na istoj stranici piše se i o strateškoj ovisnosti Vinkovaca i Vukovara što objašnjava zbog čega se to bojište ponekad gleda odvojeno, a ponekad zajedno.

U *Večernjem listu* vrlo često se navodi pojam „vukovarsko-vinkovačka“ fronta, bojišnica, područje itd. Idući broj je pun članak o Vukovaru. Ponajviše zbog toga što postoji prilog „Hrvatski rukopis“ koji ovoga puta ima za jednu od tema upravo ovaj herojski grad. Zbog toga, napisana su

¹³¹ D. Veselčić, „Grad heroj odolijeva“, *Večernji list*, 11. studenoga 1991.

¹³² Isto.

¹³³ D. Veselčić, „Vukovarsko biti ili ne biti“, *Večernji list*, 12. studenoga 1991.

¹³⁴ Srećko Jurdana, „Heroji nisu sami“, *Večernji list*, 12. studenoga 1991.

¹³⁵ D. Veselčić, „Adžiću nije jasno“, *Večernji list*, 15. studenoga 1991.

¹³⁶ M. Flego i D. Veselčić, „Vukovar u okruženju“, *Večernji list*, 16. studenoga 1991.

čak 3 članka koji govore o povijesti Vukovar i knjigama napisanim o njemu te je objavljena jedna pjesma koja se zove „Vukovarska balada“ te je prikazana u cijelosti u ovom prilogu. Osim članaka ovakvog oblika prikazane su i najnovije vijesti o stanju u Vukovaru te akcijama za pomoć tom gradu. Prvi govori o pregovorima u hotelu „I“. Tamo su se sastale hrvatska i srpska strana kako bi dogovorili humanitarni koridor koji bi pridonio spašavanju civila iz Vukovara i okolnih naselja. General koji je u ime JNA razgovarao s hrvatskom stranom nije se izjasnio je li armija za uspostavljanje tog humanitarnog koridora. Iz svega izrečenog vidi se da Hrvati imaju mnogo planova, ali srpska strana i dalje ima problema s takvim rješavanjem situacije s civilima.¹³⁷ Kao i u prošlom broju, novinari M. Flego i D. Veselčić zajedno pišu glavni izvještaj. To upućuje na mogućnost da se ovakvo zajedničko pisanje opet ponovi. Članak je pisan u stilu veličanja hrabrosti hrvatskih vojnika koji su se odlično snašli u velikoj agresorskoj ofenzivi. Stanje je teško, ali zbog ovih hrabrih ljudi Vukovar još stoji.¹³⁸ I sutrašnjem broju *Večernjeg lista*, i na naslovnici se apelira na pomoć koja je potrebna Vukovaru. Uz naslov „Spriječite masakr“ možemo zaključiti da su već u trenutku pisanja ovog broja mnogi bili svjesni kakva noćna mora prijete Vukovaru.¹³⁹

Već nekoliko dana u *Večernjaku* se piše kako je pomoć vukovarskim civilima prijeko potrebna te se apelira na važnost humanitarnih koridora. Iako preko ovih novina možemo očitati svijest javnosti u kojoj je mjeri Vukovaru bila potrebna pomoć, nažalost, nije se stiglo pravovremeno reagirati u opsegu koji je bio potreban da bi se spasilo više civila. Redakcijski izvještaj također navodi da je Vlada RH bila svjesna u kakvoj situaciji se nalazi Vukovar te da je svim sila pokušavala pomoći ovom gradu. Tako Vlada zahtijeva od Vrhovne komande da napravi tampon-zonu prema JNA kako bi se spasilo civilno stanovništvo i omogućilo poduzimanje humanitarnih akcija. Putem istog zahtjeva Vlada upozorava Vrhovnu komandu na njezinu odgovornost za živote mnogih civila koji se nalaze na tom području.¹⁴⁰ Još jedan primjer suprotstavljenih mišljenja iskazan je u članku koji demantira zaključke dr. Budimira Košutića, potpredsjednika srpske vlade. On je za engleske medije naveo kako je Vukovar srpski grad zbog toga što je prije napada u njemu živjelo 60 % Srba i 18 % ostalih, ali autor ovog članka navodi kako su ove brojke potpuno pogrešne te da stvarne brojke glase ovako: u Vukovaru je, prije nego

¹³⁷ B. Si., „Hitno konvoj za Vukovar“, *Večernji list*, 17. studenoga 1991.

¹³⁸ M. Flego i D. Veselčić, „Agresor Bosut neće proći!“, *Večernji list*, 17. studenoga 1991.

¹³⁹ Redakcijski izvještaj, „Spriječite masakr“, *Večernji list*, 18. studenoga 1991.

¹⁴⁰ Isto.

je napadnut, živjelo 43,4 % Hrvata, 37,9 % Srba i 18,7 % ostalih.¹⁴¹ Dalje saznajemo da je ambasador EZ-a od generala Rašete traži jamstvo za sigurnost žena, djece, ranjenika i zarobljenika. Tu napominje da su potrebni svjedoci, to jest promatrači koji će se brinuti za sigurnost svih strana te da EZ u Vukovar može poslati svoje predstavnike.¹⁴² Neosporno je kako optimističan ton i dalje vlada pisanjima novinara *Večernjeg lista*:

*Drama civilnog stanovništva, koje je u okruženju agresora, približava se vrhuncu, Ni jučer, iako izmorene, hrvatske obrambene snage nisu potpisale kapitulaciju. Neće je ni potpisati, a neprijatelj će tad-tad morati priznati da je upravo na vukovarskom bojištu doživio potpuni krah.*¹⁴³

Zanimljivo je čitati ovako optimističnu poruku kada znamo da je Vukovar pao baš otprilike u vrijeme kada su čitatelji *Večernjeg lista* čitali ovu poruku.¹⁴⁴

Ipak, 19. studenoga, *Večernji list* na naslovnici donosi vijest kako je u Vukovaru vrlo dramatično, a u članku najavljenom na naslovnici spominje što se događa na bojišnici. Ovaj put posebno spominje bolnicu u kojoj se liječe ranjenici i skloništa u kojima se sklanjaju nedužni civili. Također, objavljuje se izjava generala Andrije Rašete o evakuaciji civila koja bi mogla početi svakog časa.¹⁴⁵ Pod povećalom je i dalje spašavanje civila i njihov proboj iz „pakla Vukovara“. Ipak, ni sutra nije omogućeno spašavanje u većem broju nego prije. To i dalje ostaje glavni cilj pregovora Hrvatske i predstavnika JNA. Napravljen je i plan evakuacije koji je uključivao prijevoz ranjenika iz bolnice armijskim vozilima i to do vozila Republike Hrvatske koji će ih odvesti na sigurno. Ovaj plan postojao je i dan ranije, ali JNA nije ispoštovala dogovor tvrdeći da je put neprohodan te da se telefonska mreža ne može uspostaviti. Osim ovoga, traži se trajni koridor koji će omogućiti spašavanje što više života. Govori se i o procjenama da je u Vukovaru 15 do 20 tisuća ljudi koji trebaju pomoć.¹⁴⁶ U *Večernjem listu* na dan 20. studenoga, a ni ranije, ne postoji članak koji se bavi padom grada Vukovara, ali kada se čitaju članci o Vukovaru, može se zaključiti da ovaj grad više nije u hrvatskim rukama. Primjerice:

¹⁴¹ D. D., „Budo bodri vukovarske borce“, *Večernji list*, 18. studenoga 1991.

¹⁴² B. Si., „Promatrači u Vukovar?“, *Večernji list*, 18. studenoga 1991.

¹⁴³ D. Veselčić, „Okupator prijeti pokoljem civila“, *Večernji list*, 18. studenoga 1991.

¹⁴⁴ Goldstein, *Hrvatska 1918-2008.*, 710.

¹⁴⁵ B. Si., „Dramatično u Vukovaru“, *Večernji list*, 19. studenoga 1991.

¹⁴⁶ B. Si., „Danas evakuacija“, *Večernji list*, 20. studenoga 1991.

*Vukovar se doživio u Zagrebu na posebno dramatičan način, ističu francuski listovi. Nitko, ni u vlasti, ni u opoziciji, ne želi u to vjerovati, piše „Liberation“. Mnogi u Parizu procjenjuju da bi se padom Vukovara mogla pokrenuti radikalizacija hrvatske politike.*¹⁴⁷

Izbjegava se korištenje pojma „pad Vukovara“, a kada se koristi, citiraju se drugi izvori, u ovom slučaju francuske novine, ali ipak se može zaključiti da se situacija u Vukovaru promijenila u korist agresora. Osim ovog članka, ovakav stil pisanja se nastavlja i u daljnjim pisanjima novinara *Večernjeg lista*.¹⁴⁸

Nadalje, dana 21. studenoga jasno je da nešto nije u redu s evakuacijom civila iz vukovarske bolnice. Suprotno svim dogovorima, ranjenici su premješteni u Sremsku Mitrovicu. Još veći problem predstavljaju nestali ljudi. Prema računici predstavnika Međunarodnog Crvenog križa, u bolnici je bilo 600 ranjenika, a u Sremsku Mitrovicu dovedeno je tek 450. 60 ranjenika ostavljeno je na milost i nemilost u Vukovaru jer za njih nije bilo dovoljno vozila, a 90 ranjenika je nestalo.¹⁴⁹ Osim ovakvih vijesti, osvrće se na pisanja srpskih medija koji, prema pisanju *Večernjaka*, pripremaju teren za pokolj nad Hrvatima:

*Srbijanska propagandna mašinerija već danima priprema teren za mogući pokolj nad civilima, pa svakodnevno izvještavaju kako okupatorska vojska otkriva podrume s „izmasakriranom srpskom decom“.*¹⁵⁰

Zanimljivo je kako se hrvatski novinari referiraju na srpske kolege i u potpunosti demantiraju njihova pisanja. Ako bolje pogledamo, po predviđanjima novinara *Večernjeg lista*, zaista je uslijedio pokolj u historiografiji poznat kao „Ovčara“.¹⁵¹ Osim demantiranja, u ovom broju *Večernjeg lista* napisano je još nekoliko članaka koji govore o strahotama koje su pojedinci preživjeli. Primjerice, prikazana je potresna priča obitelji Horvat koja je uspjela pobjeći od smrti u Vukovaru.¹⁵² Ovo je samo jedna od ružnih priča koji vukovarski civili imaju za ispričati, ali moramo biti svjesni da one ispričane priče ipak imaju sretan kraj. Najnesretnije su one priče koje nisu ispričane jer ih nema tko ispričati. Sve više je ovakvih članaka u *Večernjem listu*, a sve manje

¹⁴⁷ Mirko Galić, „Hoće li se Armija zaustaviti u Vukovaru?“, *Večernji list*, 20. studenoga 1991.

¹⁴⁸ Isto.

¹⁴⁹ B. Stipić, „Armijaska manipulacija ranjenicima“, *Večernji list*, 21. studenoga 1991.

¹⁵⁰ D. Veselčić i M. Flego, „Beograd priprema teren za pokolj“, *Večernji list*, 21. studenoga 1991.

¹⁵¹ Marijan, *Bitka za Vukovar*, 206.

¹⁵² Silva Pavić-Stazić, „Žena me je molila da je ubijem“, *Večernji list*, 21. studenoga 1991.

izvještaja te tako možemo zaključiti novinari nisu imali novih vijesti o kojima bi pisali ili vijesti koje su dolazile s bojišnice nisu bile podobne za pisanje i širenje. Također, u ovim člancima je prikazano kako su druge države na strani Hrvatske, a kao konkretan primjer navode se Malta, Italija, Njemačka itd. Nova vijest je da je dio civila spašen i doveden u Đakovo, ali na istom mjestu je trebalo biti još petstotinjak ljudi kojima se gubi svaki trag. Također, u Vukovaru je ostalo oko 6 tisuća civila od kojih dio ne namjerava napustiti svoj grad.¹⁵³ Prisutan je još jedan članak koji izvještava o tome kako su srpske novine demantirale same sebe te se ispričale svojim korisnicima. Radi se o vijesti da su hrvatski gardisti pri povlačenju masakrirali 41 dijete ispred škole.¹⁵⁴ Nadalje, u hrvatskim medijima tih dana glavno je pitanje gdje su nestali ranjenici iz bolnice i to je tema koja se spominje iz broja u broj. Ipak, *Večernji list* piše o Vukovaru kao da se grad još bori protiv okupatora.¹⁵⁵ U ovom subotnjem *Večernjaku*, koji ima najviše članaka o Vukovaru tog studenoga, ističu se i 2 članka kao apel za spas Siniše Glavaševića, kolege novinara Radio-Vukovara.¹⁵⁶ Apeli se nastavljaju i u narednim brojevima kao i mišljena međunarodne javnosti o vukovarskoj tematici. Mirko Galić je novinar koji piše iz Pariza i to u nekoliko navrata o Vukovaru i svijesti francuske javnosti o događajima koji su se dogodili te o podršci tom gradu. Proziva se krivac, a to je za Francuze Srbija.¹⁵⁷

Osim što je u novinama nekoliko puta objavljeno da se traži Siniša Glavašević, isto je bilo i za doktoricu Bosanac. Ipak, ona je pronađena u zatvoru u Sremskoj Mitrovici.¹⁵⁸ Kako vrijeme odmiče, sve se više piše o podršci, a izvještaja je još manje nego prije, tj. do kraja mjeseca izvještaji se pišu u istom tonu kao prije. To znači da nema konkretnih vijesti o padu Vukovara, iako se to može iščitati iz pojedinih članaka. Zadnji članak o Vukovaru u studenome u *Večernjem listu* je intervju s doktoricom Bosanac koja je zadužila svoj život kako bi održala Hipokratovu zakletvu. U njezinim se odgovorima može iščitati tuga. Iako je spasila nebrojene ljudske živote, ostalo je mnogo onih kojima nije bilo pomoći.¹⁵⁹

¹⁵³ B. Si, „Ranjenici u Đakovu“, *Večernji list*, 22. studenoga 1991.

¹⁵⁴ HINA, „Ispravak i isprika Reutersa“, *Večernji list*, 22. studenoga 1991.

¹⁵⁵ D. Veselčić i HINA, „Zimska faza rata“, *Večernji list*, 23. studenoga 1991.

¹⁵⁶ D. Veselčić, „Zločinci zarobili S. Glavaševića“, *Večernji list*, 23. studenoga 1991.

¹⁵⁷ Mirko Galić, „Prozvan je agresor – Srbija“, *Večernji list*, 27. studenoga 1991.

¹⁵⁸ B. Si., „Doktorica Bosanac je živa“, *Večernji list*, 28. studenoga 1991.

¹⁵⁹ Drago Veselčić, „Spasiteljica ispod ruševina“, *Večernji list*, 30. studenoga 1991.

Iako pun članka o tužnim sudbinama, *Večernjak* nije do kraja studenoga priznao pad Vukovara te je do kraja sačuvao dosljednost u tome da se hrvatski vojnici još bore za Vukovar.

7. Politika

7.1 Povijest Politike

Politika je srpski politički dnevni list. Prvi broj je počeo izlaziti 12. siječnja 1904. i to u 1300 primjeraka. Iz ovog lista nastalo je poduzeće koje je krajem 20. st. bilo najveći novinski nakladnik u Srbiji te je imalo televizijsku i radijsku postaju pod istim nazivom. Bio je stranački neovisan i građanski liberalan. Tim je ovaj list imao veliki utjecaj u Srbiji te u Kraljevini SHS, odnosno u Jugoslaviji do 1931. Sve do 1955. ovu novinsku kuću vode članovi obitelji Ribnikar. *Politika* prestaje izlaziti dva puta, od 1914. pa do 1919., a onda od 1941. do 1944. U 1960-ima razvila se u jedne od najutjecajnijih dnevnih novina. Oko 1985. ove novine došle su pod kontrolu režima Slobodana Miloševića. To je značilo okretanje prema populističkom i ultranacionalističkomu novinarstvu. Nakon 2000. *Politika* je obnovila novinarske standarde. Na čelu kuće opet je bio član osnivačke obitelji (Darko Ribnikar). List se grafički modernizira, pad naklade se zaustavlja, a od svibnja 2005. izlazi i u elektroničkom obliku.¹⁶⁰ *Politika* u studenome 1991. godine košta 20 dinara.

7.2 Analiza Politike

Budući da 1. studenoga u Srbiji 1991. nije bio praznik, prvi broj zaista izlazi prvog dana ovog mjeseca. O Vukovaru nema nikakvih vijesti na samoj naslovnici, ali vijesti o tom gradu nalaze se na 9. stranici ovih dnevnih novina. Glavna vijest u prvom članku je da vojska JNA prodire sve dublje i dublje u Vukovar što srpske novine karakteriziraju kao korak bliže oslobođenju Vukovara. Hvale se novim zarobljenicima i to najvećim dijelom iz snaga MUP-a, među kojima je bio i Đuro Mudri, bivši direktor „Vupika“. Dalje se opisuju vojne operacije koje su se odvale dan ranije.¹⁶¹ Uz ovaj članak dodan je i jedan koji govori o Vukovaru, ali i okolnim mjestima. Hrvatske snage uništile su pekaru u Borovu Selu, na što su snage JNA odgovorile uništavanjem spremišta

¹⁶⁰ „Politika”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49239> (posjet 25. 5. 2022.)

¹⁶¹ A. Knežević, „Vojska prodrla duboko u Vukovar”, *Politika*, 1. studenoga 1991.

municije u Nuštru.¹⁶² Uz ova dva članka prikazane su čak četiri slike Vukovara iz listopada te kobne 1991. godine. Iako se iz prvog broja *Politike* dalo pretpostaviti da će izvještaji iz Vukovara biti česti, već u idućem broju nema nikakvih informacija o ovom gradu. Idućeg dana dva članka upućuju čitatelje o tome što se događa u Vukovaru. Jedan govori o nepravednom ratovanju od strane hrvatskih snaga te ranjenicima proizašlim iz istog,¹⁶³ a drugi optimistično najavljuje skoro osvajanje grada.¹⁶⁴ Nepravedno ratovanje očituje se u bacanju otrova za privremeno onesposobljavanje na vojnike, a vrsta otrova koja je korištena u napadu strogo je zabranjena. Sedam vojnika ranjeno je te se tada već oporavljaju na beogradskoj VMA (vojnomedicinska akademija).¹⁶⁵ Nadalje, novinar P. Kočić izvještava s, kako kaže, prve crte bojišta o tome da u Vukovaru traju završni napadi, nazivajući Vukovar „gradom tvrđavom“.¹⁶⁶

*Srpski borci rešeni da ovoga puta proteraju zlikovce.*¹⁶⁷

Iz ovoga vidimo kako su srpski novinari nazivali hrvatske vojnike zlikovcima i da su se nadali osvajanju Vukovara dosta prije nego što je grad zaista bio osvojen.

Dana 4. studenoga u *Politici* su se našla dva manja te jedan veći članak o borbama u Vukovaru. Glavni članak govori o hrabrosti srpskih vojnika koji izlaze prvi i „plešu“ pred snajperima kako bi ustanovili od kud dolaze i, zatim, onemogućili njegovo djelovanje.¹⁶⁸ Nakon toga slijedi još jedan dan bez vijesti o Vukovaru, a sutradan se pojavio jedan, ali dosta značajan i iscrpan članak o Vukovaru. Ove srpske dnevne novine obavještavaju kako su hrvatske snage pokušale proboj u Vukovar te kako je njihova akcija bila više nego beskorisna. Govori se o tome kako ima poginulih, ranjenih i o ogromnoj materijalnoj šteti.¹⁶⁹ Osim o probouju, *Politika* u cijelosti prenosi objavu Glavnog stožera Hrvatske: „Vukovar nije zaboravljen i žrtvovan grad“. Budući da Republika Hrvatska nije u tom trenutku gradu Vukovaru previše pomogla u borbi za svoj opstanak unutar granica Republike, počelo se govoriti o tome kako je odlučeno da Vukovar bude žrtvovan te su ovom objavom takve špekulacije odbacili.¹⁷⁰ Kako izvještava Tanjug, dana 6. studenoga su

¹⁶² P. Kočić, „Pogođen magacin municije u Nuštru“, *Politika*, 1. studenoga 1991.

¹⁶³ O. Popović i I. Stojković, „Otrov na vojnike“, *Politika*, 3. studenoga 1991.

¹⁶⁴ P. Kočić, „Završni udar na Vukovar“, *Politika*, 3. studenoga 1991.

¹⁶⁵ O. Popović i I. Stojković, „Otrov na vojnike“, *Politika*, 3. studenoga 1991.

¹⁶⁶ P. Kočić, „Završni udar na Vukovar“, *Politika*, 3. studenoga 1991.

¹⁶⁷ Isto.

¹⁶⁸ A. Knežević, „Ples pod snajperima u Vukovaru“, *Politika*, 4. studenoga 1991.

¹⁶⁹ R. Subotić, „Zaustavljen proboj hrvatskih snaga“, *Politika*, 6. studenoga 1991.

¹⁷⁰ Isto.

se, nakon relativnog zatišja, počele odvijati još žešće ulične borbe. Uz to je prikazana slika pri kojoj stoji opis kako na njoj pripadnici JNA polako, korak po korak, napreduju prema centru Vukovara, što znači da oni nisu zauzeli taj ključni dio u ovoj fazi bitke za Vukovar.¹⁷¹ Još jedan članak iz ovog broja predstavlja relativnu zanimljivost. Novinar *Politike*, I. S., živopisno opisuje polazak novih vojnika na vukovarsku bojišnicu. Govori se o tome kako se skupilo 100 vojnika iz cijele Srbije kako bi se pridružili svojoj braći u bitki za Vukovar. Njihov svečani pozdrav odvio se ispred Hrama Svetog Save u Beogradu te su s tog mjesta krenuli ka Šidu gdje će biti smješteni.¹⁷² Nadalje, srpska štampa gotovo svaki dan najavljuje kako je osvajanje grada Vukovara gotovo završena stvar.

*Za nas je Vukovar praktično pao. Pod našom kontrolom su prilazi selima i najveći deo Vukovara. Snage Tuđmanovih bojovnika saterane su u najuži deo grada i Borova Naselja. Ne želi se forsirati brzopleto oslobađanje grada, kako bi se izbegle veće žrtve.*¹⁷³

Ovdje možemo vidjeti ono čim odišu svi tekstovi o Vukovaru unutar srpskih novina, a to je da oni osvajanje Vukovara nazivaju oslobađanje. Osim toga, prisutan je stav o tome kako njihova vojska izrazito bolje napreduje od hrvatske strane. Također, prikazani su kao dobročinitelji jer izbjegavaju nasilje kako bi smanjili broj žrtava. Sve od navedenog može se okarakterizirati kao školski primjer propagande.

Još jedno srpsko napredovanje prikazano je u osvajanju naselja „Boško Buha“ u Vukovaru. Srpski novinari tvrde da je to bio jedan od ključnih koraka u protjerivanju hrvatskih snaga iz Vukovara.¹⁷⁴ Iako ovaj članak sadrži dosta teksta i sadržaja, zanimljiviji su njegov zadnji dio i jedan manji članak uz njega. U jednom je prikazano herojstvo srpskih vojnika, konkretno Mile Višnjevca, koji je poginuo tako što se bacio na bombu da bi spasio sedam kolega koji su bili u istoj prostoriji.¹⁷⁵ U drugom je prikazana grozna narav hrvatskih vojnika, takozvanih „ustaša“ te njihova potreba za iživljavanjem nad protivnicima. Nakon što su uhvatili jednog ranjenog srpskog vojnika, ranili su ga nekoliko puta nožem, spalili živog te mu na kraju pucali u čelo.¹⁷⁶ U svakom slučaju, strašan postupak za koji se možemo nadati da je dio propagande koja se bavi udarom na emocije

¹⁷¹ Tanjug, „Ulične borbe u Vukovaru“, *Politika*, 7. studenoga 1991.

¹⁷² I. S., „Dobrovoljci kreću za Vukovar“, *Politika*, 7. studenoga 1991.

¹⁷³ R. Subotić i P. Kočić, „Zatvoren обруč oko Vukovara“, *Politika*, 8. studenoga 1991.

¹⁷⁴ P. Kočić, „Armija ušla u naselje „Boško Buha“, *Politika*, 10. studenoga 1991.

¹⁷⁵ R. S., „Hrabrost dobrovoljca Višnjevca“, *Politika*, 10. studenoga 1991.

¹⁷⁶ P. Kočić, „Armija ušla u naselje „Boško Buha“, *Politika*, 10. studenoga 1991.

čitatelja. Kako god bilo, jasno je da je propagandni dio prikazivanja srpske vojske kao spasitelja i hrabrih vojnika na djelu, zajedno s pomaknutom percepcijom prikazivanja hrvatskih snaga kao krvoločnih i osvajačkih.

Nadalje, grad Vukovar se na naslovnici *Politike* prvi put u studenome 1991. pojavljuje 12. studenoga, ali samo kao jedan od gradova u kojemu su tada žestoki sukobi u tijeku.¹⁷⁷ Dana 14. studenoga *Politika* donosi cijelu stranicu o situaciji u Vukovaru zajedno s četiri slike koje prikazuju situaciju u Vukovaru u studenome. Prikazani su hrvatski zarobljenici koji pripremaju ogrjev za zimu kako bi se prikazao da njima uopće nije toliko loše kada su u zarobljeništvu. Uz to, prikazana je teško oštećena tvornica, a na preostale dvije slike su vojnici JNA. U članku se opisuje težina situacije za hrvatske snage te poziv majora Veselina Šljivančanina hrvatskom generalu Mili Dedakoviću da se sastanu i da dogovore uvjete hrvatske predaje. Odbijanje generala Jastreba srpski novinar karakteriziraju kao veoma nepromišljen potez te u tekstu navode još neke njegove pogreške kako bi pokazali kako Hrvati, između ostalog, imaju i slabog vođu.¹⁷⁸ Još jedna tužna priča ispričana je u *Politici* od strane bake Bosiljke, kako javlja *Politika*, žene udane za Hrvata. Na njezine potresne priče koje je doživjela, o mučenju i klanju srpskih zarobljenika, teško je ostati ravnodušan.¹⁷⁹

*Gledala sam kako su crnokošuljaši uhvatili jednog navodnog četnika. Strašno su ga tukli i mučili, gurali mu viljušku u nos, a onda ga odveli na polje i zaklali.*¹⁸⁰

Idućeg dana, dosegnut je najveći broj članaka o Vukovaru u *Politici* ovoga mjeseca te dio njih zauzimaju jednu čitavu stranicu. Po ovome možemo zaključiti da su stvari u Vukovaru zaista postale ozbiljne. Prvi članak govori o još većem napredovanju JNA te o zauzimanju Trga oslobođenja¹⁸¹ dok druga dva iscrpno opisuju pakao Vukovara; jedan od strane srpskih civila, a drugi od strane srpskih vojnika. Situacija je, u svakom slučaju, za svakoga tko se našao u Vukovaru tih dana bila katastrofalna, bio on Hrvat ili Srbin, ili pak pripadnik nekog trećeg naroda. Spominje se i ranjeni fotograf Dušan Vranić, kao žrtva hrvatske agresije.¹⁸² Na ulicama Vukovara borbe su sve žešće, hrvatske snage pucaju samo iz solitera te kada se povlače, pale srpska dobra kao što su

¹⁷⁷ P. K., „Okršaji kod Dubrovnika, Daruvara, u Vukovaru...“, *Politika*, 12. studenoga 1991.

¹⁷⁸ D. Dragičević, „Nešto ti je drhtav glas, moj Jastrebe“, *Politika*, 14. studenoga 1991.

¹⁷⁹ R. Subotić, „Bože, kako su mučili to dete“, *Politika*, 14. studenoga 1991.

¹⁸⁰ Isto.

¹⁸¹ D. Dragičević, „Hrvatska paravojska potisnuta s Trga oslobođenja“, *Politika*, 15. studenoga 1991.

¹⁸² Isto.

pravoslavne crkve. JNA je zauzela oba mosta na Vuki te oko 200 MUP-ovaca koji sada čekaju armiju da joj se predaju.¹⁸³ Sve se odvija u smjeru srpskog osvajanja grada ili oslobađanja grada, ovisno o tome tko piše. Dana 17. studenoga na naslovnici je objavljeno kako je Borovo Naselje oslobođeno. Na 9. stranici, gdje se i inače nalaze članci o Vukovaru, ali i o ostalim hrvatskim bojištima, opširnije se piše o tom događaju. Također, priča se o tome kako je u tom trenutku Vukovar ništa drugo nego jedan razrušeni grad te da treba napraviti fondaciju za njegovo obnavljanje.¹⁸⁴ Na dan za koji danas smatramo da je pao Vukovar, 18./19. studenoga,¹⁸⁵ prema srpskim novinama doista možemo vidjeti da se bliži pad grada u srpske ruke. JNA ovladala je gotovo cijelim Vukovarem, a jedinice MUP-a se počinju predavati.¹⁸⁶ Piše se i o tome tko je ovlašten s hrvatske strane za pregovore oko civila, ali o tome postoji samo jedan odlomak od dvije rečenice.¹⁸⁷

Sutradan se u *Politici* našlo čak 6 članaka o Vukovaru te nekoliko slika iz istog. Dio tih članaka govori o poznatim hrvatskim licima kao što su Mile Dedaković Jastreb te Franjo Tuđman. Piše se o njihovim postupcima i sudbinama, a u preostalim člancima minimalno o zbivanjima u Vukovaru. Ovoga puta najviše medijskog prostora zauzele su ispovijesti civila spašenih iz vukovarskog pakla i tužnim sudbinama onih koji nisu spašeni. Piše se da je u zadnjih osam dana iz podruma spašeno 388 staraca, žena i djece od kojih je samo desetak Srba. Tako sugeriraju da je najmanje bilo preživjelih Srba.¹⁸⁸ Nadalje, došao je i taj dan. Dan kada je *Politika* proglasila oslobođenje Vukovara koje se po njihovim izvorima dogodilo 19. studenoga. Sukladno tomu, pisanja *Politike* su tog dana najviše optimistična. Prikazuju se slike hrvatskih gardista trenutak prije predaje te ljudi koji su sretni jer idu dalje iz Vukovara, u prihvatilišta. Izvori iz *Politike* javljaju kako se predalo više od tisuću gardista¹⁸⁹ te osim što se na taj način trude povećati moral svojim sugrađanima, javljaju kako hrvatski mediji nisu prenijeli vijest o gubitku položaja u Vukovaru.¹⁹⁰ Sutradan se na naslovnici pojavljuje naslov koji je dosta kontradiktoran onome što u članku piše. Piše se o uklanjanju mina postavljenih od strane hrvatskih gardista i prvih pokušaja

¹⁸³ R. Subotić, D. Dragičević i P. Kočić, „Hrvatske snage pucaju samo iz solitera“, *Politika*, 16. studenoga 1991.

¹⁸⁴ S. Živković, „Svetska fondacija za obnovu Vukovara“, *Politika*, 17. studenoga 1991.

¹⁸⁵ Goldstein, *Hrvatska 1918-2008.*, 710.

¹⁸⁶ D. Dragičević, „Mupovci se predaju“, *Politika*, 18. studenoga 1991.

¹⁸⁷ Isto.

¹⁸⁸ R. Subotić i P. Kočić, „Među preživjelim civilima najmanje Srba“, *Politika*, 19. studenoga 1991.

¹⁸⁹ D. Dragičević, „Predalo se više od hiljadu gardista“, *Politika*, 20. studenoga 1991.

¹⁹⁰ Tanjug, „Hrvatski radio: Nada u nastavak otpora“, *Politika*, 20. studenoga 1991.

građana da obnove kuće, ali zaista nije realno za očekivati da se ovoliko kratko nakon bitke vraća mir. Također, i istom članku spominju se dvije, kasnije vrlo kontroverzne teme. Prva je masakr srpske djece u Borovu Naselju, a druga evakuacija bolesnika iz bolnice.¹⁹¹

*Britanska agencija „Rojter“ tako javlja da su hrvatski gardisti optuženi za masakr 41 deteta u jednom obdaništu u Borovu Naselju. Fotoreporter Goran Mikić, kaže u „Rojteru“ da je vidio te žrtve.*¹⁹²

Ovako se piše o navodnom masakru djece, dok se za spašavanje žrtava iz bolnice govori o tome da je svatko odveden gdje je izabrao te da je svih 800 ljudi iz nje spašeno.¹⁹³ Osim ovakvih stvari, navodi se još nekoliko tužnih sudbina, ali se pokušava ocrniti hrvatske vojnike izjavama poput toga da se sami ranjavaju da bi spasili glave.¹⁹⁴

Zanimljivo je promatrati naslovnice *Politike* o Vukovaru od 18. do 20. studenoga koje prevladavaju čitavom stranicom:

18. studenoga – „*Vojska ovladala gotovo celim Vukovarom*“

19. studenoga – „*Gardisti u Vukovaru se predali*“

20. studenoga – „*Vukovar konačno slobodan*“

21. studenoga – „*Mir se polako vraća u Vukovar*“

Ova gradacija izgleda kao jedna cijela priča, iako sadrži samo četiri naslova iz četiri različita članka objavljena dan za danom. Može nam posvjedočiti o tome kako srpski mediji, tj. novinari *Politike* vide pad Vukovara, tj. njegovo oslobođenje.

Nadalje, dana 22. studenoga u *Politici* prevladava negativan ton, tj. članci o zločinima koje su počinili hrvatski gardisti. Tako ih optužuju za fašističko djelovanje i za sva razaranja u Vukovaru jer JNA nije željela ovaj rat.¹⁹⁵ Uz ovaj tekst novinar žali za svim izgubljenim te s emotivnim tonom piše o tome kako je rat zlo. Sve je potkrepljeno i slikama. Dalje se izvještava o

¹⁹¹ P. K., „Mir se polako vraća u Vukovar“, *Politika*, 21. studenoga 1991.

¹⁹² Isto.

¹⁹³ Isto.

¹⁹⁴ L. S., „Parkovi pretvoreni u groblja“, *Politika*, 21. studenoga 1991.

¹⁹⁵ D. Dragičević, „Zločini pred očima sveta“, *Politika*, 22. studenoga 1991.

uklanjanju mina te ostalim logičnim postupcima u Vukovaru, ali i o prebacivanju hrvatskih civila do hrvatskih teritorija. Tanjug izvještava da su hrvatske snage vrlo zadovoljne preuzimanjem.¹⁹⁶

Jedan minijaturan članak s 8. stranice pune različitih naslova odnosi posebnu pozornost, naravno ako ga uopće uočite. „Rojter povlači svoju vest o masakru dece u Vukovaru“ glasi naslov toga članka smještenog u samom donjem desnom kutu stranice. U njemu se pomoću jedne rečenice demantira vijest koja je jučer bila na samoj naslovnici ovih srpskih dnevnih novina. Također, od tog dana Vukovar više nije na naslovnoj strani *Politike* u studenome 1991.

Dana 23. studenoga *Politika* javlja kako neki hrvatski fanatici još uvijek pružaju otpor u Vukovaru te da ljudi još uvijek pogibaju od nagaznih mina.¹⁹⁷ U međuvremenu, Tanjug javlja kako predsjednik hrvatskog sabora odlučno govori kako je pomoć Vukovaru potrebna te da može računati na nju od strane Republike Hrvatske. Već 24. studenoga Vukovara više gotovo da i nema na stranicama *Politike*. Spomenut je samo u jednom članku koji govori o tome kako svijet vidi stanje u Jugoslaviji, dok se 25. studenoga uopće ne spominje. Nadalje, piše se kako se Vukovar polako čisti i kako svi zajedno surađuju.¹⁹⁸

*Više od 5000 ljudi u Vukovaru radi neodložive poslove kao što su sahranjivanje, razminiranje, čišćenje i slično. Počinje da radi više od stotinu milicionera koji su došli sa strane.*¹⁹⁹

Zadnje izdanje *Politike* u studenome objedinjuje 3 datuma, 28., 29. i 30. studenoga te se u njemu samo u jednom kratkom članku spominje Vukovar. Kao da je postao manje bitan kada je osvojen.

¹⁹⁶ Tanjug, „Hrvatske vlasti preuzele ranjenike i civile iz Vukovara“, *Politika*, 22. studenoga 1991.

¹⁹⁷ D. Dragičević, „Hrvatski fanatici još uvijek pružaju otpor“, *Politika*, 23. studenoga 1991.

¹⁹⁸ R. P., „Vukovar neće biti prepušten sebi“, *Politika*, 26. studenoga 1991.

¹⁹⁹ Isto.

8. *Večernje novosti*

8.1 Povijest *Večernjih novosti*

Večernje novosti su srpski dnevni list informativnog karaktera. Osnovane su 1953. godine i uskoro su postale jedne od novina s najvećom tiražom. Ove novine imale su čak 23 strana dopisnika iz metropola diljem svijeta. Ovaj dnevni list izdavan je od strane *Borbe* (jedne od najvažnijih novina u Jugoslaviji) kao njezin večernji partner. *Večernje novosti* su bile moderan tabloid s kratkim vijestima, pričama o ljudskim interesima, velikim fotografijama, dobro napisanim naslovima i mnogim sportskim, gradskim i regionalnim izvještajima. Dugo su *Večernje novosti* imale najveću tiražu u Jugoslaviji. Samo ih je *Večernji list* iz Zagreba povremeno pobjeđivao. Za vrijeme Domovinskog rata, snažno su propagirale Miloševićevu politiku. Novine se izdaju do danas te se bave sličnom tematikom, ali s modernijih gledišta.²⁰⁰ Cijena *Večernjih novosti* bila je 20 dinara.

8.2 Analiza *Večernjih novosti*

Već u prvom broju *Večernjih novosti* iz studenoga 1991. jasno je da u ovim dnevnim novinama postoji jedna posebna rubrika pod naslovom „Pedeset dana u paklu Vukovara“. U toj rubrici prikazan je dnevnik ratne izvjestiteljke *Večernjih novosti*, Milene Marković koja je u 21 članku prikazala svoje doživljaje od pedeset dana kada je boravila u Vukovaru. Prvog dana studenoga, prikazan je 12. članak pod naslovom „U primirju – najviše mrtvih“. Tu Marković opisuje jedan dan od jutra do mraka. Ovaj dan počeo je primirjem, a kasnije „ustaše“, kako ih naziva novinarka Marković, počinju s pucjavama kako bi isprovocirali napad.

*Nećemo odgovarati, to su provokacije – složili su se komandanti. Ubrzo se ustaše opet oglasiše. Ovog puta snažnije i ubojitije. Granate cepaju zgradu kao da je od papira.*²⁰¹

²⁰⁰ „Večernje novosti“, *Wikipedia*, https://en.wikipedia.org/wiki/Ve%C4%8Dernje_novosti (posjet 28. 5. 2022.)

²⁰¹ Milena Marković, „U primirju – najviše mrtvih“, *Večernje novosti*, 1. studenoga 1991.

Iz izrečenog se može zaključiti da je novinarka pristrana ponajviše zbog jezika koji koristi te da će svi njezini izvještaji vjerojatno biti subjektivni što se kosi s novinarskim pravilima, ali se uklapa u ona medijska propagandna pravila koja smo već ranije spominjali. U Idućem broju objavljeno je čak pet članak o Vukovaru. *Večernje novosti* imaju rubriku u kojoj imenom i prezimenom objavljuju gdje se nalaze ranjenici, a ovog puta najviše istih ima iz Vukovara.²⁰² Također, nova vijest je da JNA u Vukovaru napreduje jer su hrvatske snage prekinule primirje koje se trebalo održati zbog katoličkog Dana mrtvih.²⁰³ Osim izvještaja Milene Marković o strahotama iz Vukovara, u ovom broju objavljen je i veliki članak intervjua s izbjeglicama iz Vukovara, najviše s djecom. Novinari pišu na emotivan način dok preko razgovora s djecom i njihovih svjedočanstava pokušavaju postići empatiju od strane čitatelja.²⁰⁴ Nadalje, *Večernje novosti* javljaju da je 2. studenoga počeo jak napad na Vukovar, tj. odlučujuća bitka. U dramatičnim borbama prsa u prsa, za svaku kuću, ulicu i kvart ima mnogo poginulih i ranjenih. Spaljeno je jedno srpsko selo, a Hrvati za Srbe formiraju radne logore.²⁰⁵ Zanimljiv je izvještaj Milene Marković koja u novom izdanju „Pedeset dana u paklu Vukovara“ piše o tome kako su ljudi dočekali krsnu slavu „Krstovdan“ u podrumima. Novinarka čak priča s jednim čovjekom koji je krsnu slavu prije 50 godina dočekao u logoru Jasenovac.²⁰⁶ Objavljeno je i kako Hrvati koriste nedozvoljene bojne otrove.²⁰⁷ U sutrašnjem izdanju najzanimljiviji je članak koji prenosi riječi potpukovnika Mile Dedakovića Jastreba.²⁰⁸

Zapovednik takozvane operacijske grupe Vukovar, Vinkovci, Županja, dopukovnik Mile Medaković, poznatiji kao Jastreb, izjavio je noćas na telefonskoj konferenciji za štampu da su hrvatske snage u „veoma teškoj situaciji“ i optužio vodstvo Hrvatske da ne pruža pomoć braniocima Vukovara.²⁰⁹

U ovom kratkom citatu možemo vidjeti nekoliko problema. Srpski novinari ne znaju ni kako se točno zove potpukovnik te mu mijenjaju prezime iz Dedaković u Medaković, no to vjerojatno možemo prepisati pogrešci u slušanju. Drugo je realan problem s kojim su se vukovarski branitelji

²⁰² Redakcijski izvještaj, „Najviše iz Vukovara“, *Večernje novosti*, 2. studenoga 1991.

²⁰³ B. B. M., „Armija napreduje u Vukovaru“, *Večernje novosti*, 2. studenoga 1991.

²⁰⁴ Gordana Brajković, „Detinjstvo na zgarištu“, *Večernje novosti*, 2. studenoga 1991.

²⁰⁵ Z. Cvijetičanin, „U napad sa svih strana“, *Večernje novosti*, 3. studenoga 1991.

²⁰⁶ Milena Marković, „U izbjeglištvu i krsna slava“, *Večernje novosti*, 3. studenoga 1991.

²⁰⁷ D. Minić, „Otrov zamjenio oružje“, *Večernje novosti*, 3. studenoga 1991.

²⁰⁸ Redakcijski izvještaj, „Vukovar u teškoj situaciji“, *Večernje novosti*, 4. studenoga 1991.

²⁰⁹ Isto.

susretali, a to je da im je manjkalo pomoći „iznutra“.²¹⁰ Nadalje, *Večernje novosti* najavljuju kako je završna borba za osvajanje Vukovara u tijeku te da ustaše spremaju proboj u kojem nemaju previše šanse za napredak. Izlažu se navodni planovi hrvatskih snaga za osvajanjem nekih ključnih pravaca za prolazak.²¹¹ U ovom broju prikazan je 16. članak Milene Marković u kojem kaže da se sve o čemu piše događa u rujnu. Kada bi se svi članci spojili, rubrika bi zaista izgledala kao neki ratni roman. Ovoga puta novinarka piše o bratu i sestri: brat je ranjen i sestra ga pokušava spasiti.²¹²

Sutradan, ove srpske novine više puta apeliraju na to kako hrvatskim snagama treba pomoć u obliku hrane, municije i ljudstva.²¹³ Idućeg dana u *Večernjim novostima* objavljena su 3 članka. Jedan govori samo o žrtvama i ranjenicima kako bi obavijestili obitelji o sudbinama žrtava.²¹⁴ Prikazana je i tužna priča jednog srpskog vojnika koji je poginuo na vukovarskom ratištu,²¹⁵ a standardna rubrika novinarke Marković govori o tome kako privodi feljton kraju, kako je iz svojih bilježaka izvukla mnoštvo priča i imena, ali da većina njih ipak nije ispričana.²¹⁶ Sutradan u vijestima o Vukovaru prevladava zanimljiv zaključak, a to je da Vukovar mora pasti. Zaključio je to general-major Andrija Biorčević. Kaže da je samo pitanje vremena kada će se to dogoditi te da ništa drugo ne dolazi u obzir za JNA.²¹⁷ Dana 9. studenoga „Pedeset dana u paklu Vukovara“ opisuje telefonske razgovore između srpskih i hrvatskih vojnika koji su, kako sama novinarka kaže, monstruozi.²¹⁸

Oj ustašo, Tuđmanov budaku, mozak ću ti prosut po kundaku. Imam nožić, korice mu žute, dođi 'vamo – da zabodem u te.

S druge strane odgovaraju:

Ne triba nožić, radi ražanj. Pečemo Srpčiče, kusaćemo prstima...²¹⁹

Ove poruke su zaista monstruoze te potpuno neprikladne za bilo kakvu vrstu komunikacije.

²¹⁰ Isto.

²¹¹ M. Petrović, „Ustaše spremaju proboj?“, *Večernje novosti*, 5. studenoga 1991.

²¹² Milena Marković, „Marinin povratak – bez Marjana“, *Večernje novosti*, 5. studenoga 1991.

²¹³ Redakcijski izvještaj, „Ustaše traže pomoć“, *Večernje novosti*, 6. studenoga 1991.

²¹⁴ Redakcijski izvještaj, „Sa vukovarskog fronta“, *Večernje novosti*, 7. studenoga 1991.

²¹⁵ Redakcijski izvještaj, „Poginuo u Vukovaru“, *Večernje novosti*, 7. studenoga 1991.

²¹⁶ Milena Marković, „Pakao i posle pakla“, *Večernje novosti*, 7. studenoga 1991.

²¹⁷ D. Stojić, „Vukovar mora pasti!“, *Večernje novosti*, 8. studenoga 1991.

²¹⁸ Milena Marković, „Braća po – Milki“, *Večernje novosti*, 9. studenoga 1991.

²¹⁹ Isto.

Dana 11. studenoga *Večernje novosti* još jednom objavljuju kako je Vukovar pred konačnim oslobođenjem. Priča se o pojačanju koje dolazi iz okoline Valjeva koje će pomoći bitku privesti kraju. Također se govori kako srpske snage napreduju i sve su bliže samom centru grada Vukovara.²²⁰ Prikazana je i priča Mile Višnjevca koji se bacio na ručnu bombu kako bi spasio svoje prijatelje,²²¹ a sutradan se piše o njegovoj sahrani.²²² *Večernje novosti* sadrže rubriku koja svakog dana donosi gotovo pune dvije stranice fotografija o nekoj temi. Dana 13. studenoga red je došao na fotografije s vukovarskog bojišta. Prikazane su slike ranjenih vojnika, srušenih kuća, tenkova i slično. Sutradan izvještaj D. Stojića i M. Petrovića opisuje kakvo je stanje jučer bilo u Vukovaru. Opoljene su hrvatske snage i to u centru Vukovara te su od srpske strane osvojena sva glavna uporišta, među kojima je silos Vupika na Dunavu.²²³ Sličan članak objavljen je i sutradan, a uz njega svjedočanstva stravičnih priča ljudi koji su 80 dana bili zarobljeni u Vukovaru.²²⁴ Dosta članaka uvelike nalikuju jedan na drugog. Sve se svodi na jad i bijedu civila koji su živjeli u podrumima i svjedočili strahotama.

U nedjeljnim *Večernjim novostima*, 17. studenoga, članak o Vukovaru prvog puta se našao na naslovnici. Možemo reći da naslov „Vukovar o koncu“ zauzima najmanje jednu trećinu naslovnice toga dana. Iako ovaj naslov sugerira da se nešto u Vukovaru promijenilo, podnaslov koji je gotovo identičan zadnjih nekoliko dana, poziva na preispitivanje.

*Na vukovarskom ratištu jučer nastavljene žestoke borbe.*²²⁵

Idućeg dana, još ozbiljniji i veći naslov na naslovnici upućuje na to da je Vukovar pod kontrolom JNA. Ističe se kako su ustaše protjerane iz najstrožeg centra grada te da je, prema tome, pao i sam centar Vukovara. Pretpostavlja se da JNA, pripadnici teritorijalne obrane i dobrovoljci kontroliraju 90 % ulica Vukovara. Govori se i o tome da se svakog trenutka očekuje predaja hrvatskih snaga.²²⁶ U drugom članku ovoga dana možemo vidjeti da je skoro jedini problem srpskih snaga naselje Mitnica, gdje hrvatske snage još uvijek čvrsto drže svoje položaje.²²⁷

²²⁰ Redakcijski izvještaj, „Vukovar pred konačnim oslobođenjem“, *Večernje novosti*, 11. studenoga 1991.

²²¹ D. Vujičić, „Na bombu za drugove“, *Večernje novosti*, 11. studenoga 1991.

²²² D. I. V., „Oproštaj od junaka“, *Večernje novosti*, 12. studenoga 1991.

²²³ D. Stojić i M. Petrović, „Svaka kuća – bunker“, *Večernje novosti*, 14. studenoga 1991.

²²⁴ D. Stojić i M. Petrović, „Pakao na Vuki“, *Večernje novosti*, 15. studenoga 1991.

²²⁵ D. Stojić i M. Petrović, „Vukovar o koncu“, *Večernje novosti*, 17. studenoga 1991.

²²⁶ D. Stojić i M. Petrović, „Pao centar Vukovara“, *Večernje novosti*, 18. studenoga 1991.

²²⁷ P. Stanivuković, „Na redu Mitnica“, *Večernje novosti*, 18. studenoga 1991.

Dana 19. studenoga, kada bi novine trebale objaviti pad grada Vukovar (jer se danas padom grada smatra 18./19. studenog),²²⁸ u *Večernjim novostima* vijest o oslobođenju Vukovara zauzima pola naslovnice. Navodi se kako je Vukovar potpuno osvojen i da su se i gardisti i pripadnici hrvatskog MUP-a predali te odložili oružje.²²⁹ Osim toga, piše se o tome kako se formira lista vukovarskih zločinaca i njihovih žrtava. Među njima su Blago Zadro, Stipan Radoš, Veselko Grizelj, Josip Gažo, Marin Plišo itd.²³⁰ Postavljena je jedna zanimljiva hipoteza, a to je da Tuđman pada zajedno s Vukovarom.²³¹ U preostalim člancima iznosi se standardna priča o unesrećenim civilima²³² i obavještava se o poginulim tijekom borbenih akcija. Sutradan se nastavlja s bombastičnim naslovom preko velikog dijela naslovnice na temu vukovarske bitke. Naslovom se sugerira kako su ustaše prilikom povlačenja pokušale napraviti što više moguće zlodjela kako bi se osvetili. Nadalje, u jednom od članaka spominje se riječ genocid, a ovo nije jedino mjesto gdje se taj pojam spominje.

*Više od 15 hiljada Srba koji su tri meseca proveli u podrumima, zemunicama i trapovima Vukovara svedoče o nezamislivom genocidu na kraju XX veka. Kada su se zasitili ubijanja, ustaše su Srbe „ubijali“ psihički svakodnevnim pretnjama da su im dani odbrojani ili odvođeni jedno po jedno na klanje i ubijanje.*²³³

Vrlo teške optužbe iznose srpski novinari u ovom broju *Večernjih novosti*. Osim ove potresne optužbe, uslijedila je jedna još gora. Ona je došla u press centar u trenutku pisanja članka tog dana pa još nije upotpunjena svim informacijama. Prilikom oslobađanja Borova Naselja, srpski vojnici pronašli su četrdesetoro zaklane djece u podrumu jedne kuće. Novinari kreću prema mjestu nesreće ne bi li se uvjerali u istinitost ovih informacija.²³⁴ Toga dana napisano je nešto i o vukovarskoj bolnici i njezinoj direktorici Vesni Bosanac.²³⁵

Prema rečima direktora bolnice u Vukovaru, dr Vesne Bosanac, u bolnici je 420 bolesnih i ranjenih, stotinjak dece i oko 400 civila. Pretpostavlja se da su „civilni“ zapravo pripadnici ustaške

²²⁸ Goldstein, *Hrvatska 1918-2008.*, 710.

²²⁹ P. Jocić, „Pad ustaške tvrđave“, *Večernje novosti*, 19. studenoga 1991.

²³⁰ Isto.

²³¹ Isto.

²³² B. B. Mijić, „Stotinu dana pakla“, *Večernje novosti*, 19. studenoga 1991.

²³³ B. B. Mijić, „Sto dana pakla“, *Večernje novosti*, 20. studenoga 1991.

²³⁴ D. Stojić i M. Petrović, „Štit od talaca Srba“, *Večernje novosti*, 20. studenoga 1991.

²³⁵ M. M., „Direktorka – Jatak“, *Večernje novosti*, 20. studenoga 1991.

*vojske, gde su utočište našli upravo zahvaljujući dr Vesni Bosanac. Iz bolnice su „zbrinuti civili“ jučer pre podne otvarali vatru po oslobodiocima Vukovara.*²³⁶

U ovom članku dr. Vesna Bosanac na svojevrsan način optužena je za pomaganje takozvanim „ustašama“, tj. civilima koji su se sklonili u bolnici. Ti isti civili su optuženi da nisu oni kojima se predstavljaju, članak možemo okarakterizirati kao pripremu čitatelja za ono što će se zapravo dogoditi ljudima iz bolnice. Toga dana, još jedan foto članak posvećen je Vukovaru i to s naslovom „Konačna sloboda“. Dana 21. studenoga, nastavlja se tradicija Vukovara na naslovnici u *Večernjim novostima*, a toga dana se govori upravo o strašnim optužbama, tj. pokolju djece iz prošlog broja.

Hrvatski vojnici su optuženi za masakr 41 deteta u jednom obdaništu u Borovu Naselju tokom vikenda kada su se povlačili pred snagama JNA – izjavio je juče reporter Goran Mikić, koji je vidio žrtve. (Naslovnica Večernjih novosti, 21. studenoga 1991.)

Nadalje, u članku „Ustaše glume bolesnike“ iznosi se niz zanimljivih izjava. Novinari pišu kako su svi ranjenici iz bolnice bili prevezeni prema željenim odredištima te da ih je većina htjela ići u Zagreb. Evakuaciju nadgledaju predstavnici Europske zajednice i pripadnici Međunarodnog crvenog križa. Srpske snage zaključuju da među civilima, kojih ima oko 40, ima znatan broj „ustaša“ te da su oni zadržani radi daljnjih ispitivanja. Za suradnju s ustašama osuđuje se i Vesna Bosanac, ravnateljica bolnice. O njoj se piše kao o zločinki. Konvoj s hrvatskim ranjenicima koji su trebali biti prebačeni na hrvatski teritorij napadnut je od strane ustaša, tako da su Hrvati, po pisanju srpskih medija, napali sami sebe.²³⁷ Osim ovih vijesti, još četiri članka govore o Vukovaru. Jedan o reakciji jedne američke novinske kuće na rat u Jugoslaviji, još nekoliko potresnih priča, obavijest da se dio vlasti seli u Vukovar te još jedan foto članak. U foto članku prikazane su optimistične slike osmijeha obitelji koji se grle i slično. Sutradan se također nastavlja s velikim brojem članaka. Nastavlja se kritiziranje dr. Vesne Bosanac.

*Dr Vesna Bosanac, inače ekstremni član HDZ, s još 300 ranjenih Hrvata (neće da prizna da su to gardisti i mupovci koji su spremni na sve i spas su potražili u bolnici glumeći ranjenike).*²³⁸

Uz to u još jednom članku u nizu gdje se govori o patnji srpskog naroda u Vukovaru, prikazane su slika mrtvog srpskog djeteta u čijem opisu stoji „Jedna od bezbroj žrtava hrvatskog

²³⁶ Isto.

²³⁷ Redakcijski izvještaj, „Ustaše glume bolesnike“, *Večernje novosti*, 21. studenoga 1991.

²³⁸ R. S., „Uhapšen poverenik“, *Večernje novosti*, 22. studenoga 1991.

državotvornog sna“. Smatram da je vrlo neprikladno i morbidno objaviti sliku mrtvog djeteta u novinama. Slika nije izdaleka, već je snimljen portret na kojem se dobro može prepoznati identitet djeteta.²³⁹ I dalje se piše o masakru djece u Borovu Naselju uz priču kako svi svjetski mediji to prenose i osuđuju.²⁴⁰ Isto tako, osim što se tradicionalno piše o tužnim sudbinama, toj priči je ovog puta pridodan i emocionalan i dirljiv trenutak susreta obitelji: civila iz podruma i boraca.²⁴¹ Još jedan članak o masakru srpske djece tvrdi kako su hrvatski, ali i neki strani mediji zaključili da je masakr izmišljotina. Novinari *Novosti* tvrde kako to nije izmišljotina i vjeruju svojem kolegi. Prikazuju priču talijanska novinarka Milene Gabaneli koja također tvrdi da je vidjela masakriranu djecu.²⁴² Osim što pišu o užasnim podrumima gdje su živjeli Srbi, pišu kako su hrvatski podrumi bili dobro opremljene spavaonice, prepune hrane i lijekova, što dokazuje da su se „ustaše“ dugo spremale za ovaj rat. Jedan od takvih skloništa bio je, navodno, podrum „Borova“.²⁴³ Nastavlja se priča o masakru srpske djece i u ovom broju.²⁴⁴ A kao još veće monstrume želi se prikazati hrvatske vojnike time što se objavljuje da su ponosni na počinjene zločine. Govori se o ženi koja je zbog vjere u Boga i na nagovor katoličkog svećenika klala srpsku djecu.²⁴⁵ Idućeg dana, ove dnevne novine još uvijek u prvi plan guraju priču o masakru srpske djece u Borovu Naselju, ovog puta tvrdeći da snimci masakra postoje. Takve informacije dobili su od vojne policije, tvrdi Popović.²⁴⁶ *Novosti* također javljaju da je dr. Vesna Bosanac zadržana zbog ispitivanja o ubojstvima.²⁴⁷ Hrvatske snage optužuju se za masovna ubojstva zbog pronalaženja masovnih grobnica u kojima je bilo gotovo 500 leševa. Ovdje se Hrvate još jednom optužuje za genocid.²⁴⁸ I dalje se nastavlja priča o masakru djece pod naslovom „Svetu stao dah“ kao o najgoroj priči iz pakla Vukovara.²⁴⁹ Nakon ovoga datuma, članci koji se pojavljuju u *Večernjim novostima*, uglavnom su osvrst na bitku koja je za njih završila. Okarakterizirali su je kao bitnu bitku za povijest i kao jednu koja je stvorila nove srpske narodne heroje.²⁵⁰ Takvima je i posvećen jedan čitav članak koji govori kako su mnogi

²³⁹ D. Stojić i M. Petrović, „Zveri klale u ponoć“, *Večernje novosti*, 22. studenoga 1991.

²⁴⁰ Redakcijski izvještaj, „Stravični masakr“, *Večernje novosti*, 22. studenoga 1991.

²⁴¹ D. Stojić i M. Petrović, „Sloboda stigla u pakao“, *Večernje novosti*, 22. studenoga 1991.

²⁴² Redakcijski izvještaj, „Pokolj nije izmišljen“, *Večernje novosti*, 22. studenoga 1991.

²⁴³ D. Stojić i M. Petrović, „Vučja jama pod Borovom“, *Večernje novosti*, 23. studenoga 1991.

²⁴⁴ Tanjug, „Svedok masakra“, *Večernje novosti*, 23. studenoga 1991.

²⁴⁵ B. B. Mijić, „Ponosni na – zločine“, *Večernje novosti*, 23. studenoga 1991.

²⁴⁶ S. D. Popović, „Snimci masakra – postoje“, *Večernje novosti*, 24. studenoga 1991.

²⁴⁷ Tanjug, „Zadržana upravna bolnica“, *Večernje novosti*, 24. studenoga 1991.

²⁴⁸ B. Mijić, „Otkrivanje masovne grobnice“, *Večernje novosti*, 25. studenoga 1991.

²⁴⁹ Slobodan D. Popović, „Svetu stao dah“, *Večernje novosti*, 25. studenoga 1991.

²⁵⁰ Dušan Dražić, „Bitka za istoriju“, *Večernje novosti*, 26. studenoga 1991.

hrabri vojnici dali živote za srpstvo.²⁵¹ Kako se mjesec studeni bliži kraju, sve manje se piše o Vukovaru. I dalje se Hrvati prikazuju kao monstrumi, ovog puta izjavom da su minirali leševe kako bi nakon povlačenja ubili što više ljudi.²⁵² Sutradan slijedi zadnje izdanje ovog mjeseca zbog toga što su 28., 29. i 30. studenoga objavljeni u istom broju. U njemu gotovo da nema ni spomena o Vukovaru. Jedino što je pronađeno u ovom broju je slika razrušenog Vukovara koja je priložena kao dokaz o ratu općenito, a ne konkretno o vukovarskoj bitki.

²⁵¹ M. Marković, „Život za srpstvo“, *Večernje novosti*, 26. studenoga 1991.

²⁵² Redakcijski izvještaj, „Minirali i leševe“, *Večernje novosti*, 27. studenoga 1991.

9. Komparacija dnevnog tiska u studenome 1991.

9.1 Komparacija hrvatskih novina (*Vjesnik* i *Večernji list*)

Vjesnik i *Večernji list* hrvatske su novine koje su 1991. bile na strani hrvatskog državotvornog pokreta. Glavna razlika između ova dva dnevna lista je što je *Vjesnik* politički, a *Večernji list* informativni dnevni list. Zbog toga su vijesti pisane u *Vjesniku* napisane na drugačiji, tj. ozbiljniji način, dok je *Večernji list* pisao na opuštenije. Ipak, vrijeme rata ne dopušta puno odstupanja od pravila ratnog novinarstva i propagande pa su tako možda i sličniji nego što bi bili inače.

Ni jedan od dva dnevna lista nemaju izdanje od 1. studenoga zbog Dana mrtvih što pokazuje da obje redakcije poštuju ovaj katolički praznik. *Večernji list* ima manji format, ali više stranica od *Vjesnika*. Također, članci u *Vjesniku* su opsežniji. Vukovar na naslovnici prikazuje obje novine čak i od početka studenoga, što pokazuje zainteresiranost publike za borbe ovog grada.

Što se tiče sadržaja, i jedne i druge novine pišu na sličan način s malim odmacima koji na kraju ne čine znatnu razliku. Patnje hrvatskog naroda i hrvatskih vojnika u Vukovaru su najčešća tema. Gotovo svakog dana, i u jednim i drugim novinama, napisano je što se dogodilo prethodnog dana u Vukovaru. Iznimka je bila za vrijeme informativne blokade prema Hrvatskoj, ali i tada se pisalo o Vukovaru, samo ne o trenutnim zbivanjima. Dizanjem morala s člancima u kojima se uspjesi hrvatskih vojnika vrednuju više nego srpskih, stvara se pogrešna optimistična slika stanja u Vukovaru. Ipak, pomoć se tražila i to se provlači kroz novine u više navrata, pogotovo u *Vjesniku*.

Što se tiče pada Vukovara, u hrvatskim novinama gotovo da se i ne može pročitati da se ovaj događaj dogodio, iako se neki članci mogu protumačiti na taj način. Isto tako, Vukovar se manje spominje nakon pada kako bi se izbjeglo napisati o stvarnoj situaciji.

9.2 Komparacija srpskih novina (*Politika* i *Večernje novosti*)

Politika i *Večernje novosti* se prvenstveno razlikuju na isti način kao i *Vjesnik* i *Večernji list*. *Politika* se više bavi, kao što joj samo ime govori, političkim temama, dok su *Večernje novosti* dnevne novine informativnog karaktera. Dok *Politika* na svojoj naslovnici piše cijele članke, *Večernje novosti* na naslovnica objavljaju samo glavne naslove o kojima će se pisati kroz izdanje. Nadalje, kao i u slučaju hrvatskih novina, nema previše razlika u načinu pisanja. Složni su oko toga da su Hrvati agresori koji su srušili san o sretnoj Jugoslaviji te da je pravo Srba da u Vukovaru žive u svojoj državi. O Hrvatima se u svakoj prilici piše kao o strvinarima koji svoju državu žele stvoriti nauštrb srpskog naroda, ali ipak, *Novosti* su one koje imaju žešći stav prema Hrvatima.

Iako su *Politika* i *Večernje novosti* u studenome 1991. imale istu cijenu, novine koje su imale veću tiražu bile su *Večernje novosti*. Tako možemo zaključiti da su vijesti iz tih novina dopirale do širih masa.

9.3 Komparacija hrvatskih i srpskih novina

Glavni cilj ovoga rada temelji se upravo na usporedbi hrvatskih i srpskih novinskih izvora. Krenuli smo s pretpostavkom da ćemo naići na velike razlike u pisanju hrvatskih i srpskih novinara te su se te pretpostavke obistinile u svakom smislu, čak i preko toga.

Počnimo s ideologijom. Svaka strana nedvojbeno i jedino štiti politiku svoje države. Hrvatska i Srbija imaju potpuno drugačiju politiku i drugačije stavove prema istim pitanjima te 1991. godine i to se svakako očituje i u dnevnom tisku. Vrlo lijepo možemo primijetiti tu razliku u novinskim izvorima koje smo koristili. Iako nam se nekad čini da su neke tvrdnje nedvojbene, novinari će se u duhu svoga posla potruditi da neke informacije opovrgnu. Ako postoji vijest koju čitatelji ne žele pročitati, ta vijest će se pokušati skriti na najbolji mogući način. Primjer takve prakse je upravo odnos hrvatskih novinara prema padu grada Vukovara gdje se ne može točno

odrediti je li grad pao ili je još uvijek pod hrvatskom vlašću. S druge strane, srpski kolege su vrlo brzo objavili sretnu vijest, a to je da je Vukovar „oslobođen“.

Nadalje, terminologija je vrlo bitna kada uspoređujemo hrvatske i srpske novine. Sintagmom „oslobođenje Vukovara“ srpski novinari apeliraju da je Vukovar oduvijek i bio srpski. Osim ovoga, što se tiče termina o suparničkoj vojsci, srpski novinari su puno rigidniji i konkretniji. Srpski novinari gotovo stalno suparniče vojnike nazivaju „ustašama“, dok hrvatski novinari vrlo rijetko vojnike druge strane nazivaju „četnicima“. Hrvatski novinari se često referiraju na JNA i paravojne srpske postrojbe kao na agresorsku vojsku, što također upućuje na njihov zaključak da su oni ti koji provode agresiju.

Što se tiče intervjua s civilima s bojišnice, u nekim trenucima se čini kao da sve novine imaju iste izvore. Samo što u hrvatskim novinama piše da su oni koji pate Hrvati, a u srpskim Srbi. Svake novine svoj narod želi prikazati kao najvećom žrtvom u Bitki za Vukovar, najčešće ne spominjući da pati i druga strana.

Uz sve izrečeno, obje strane vrlo vješto koriste propagandu kako bi postigle svoje ciljeve i to gotovo u svakom od 10 načela ratne propagande.²⁵³

Tablica 1. Primjeri propagandnih sadržaja u hrvatskim i srpskim novinama

	Hrvatske novine	Srpske novine
1) Mi ne želimo rat	<i>Mi smo za primirje, ali očito je da neprijatelj sprema veliku ofanzivu</i> ²⁵⁴	<i>Iako smo htjeli mir, ustaše krše primirje i napadaju za katolički dan mrtvih</i> ²⁵⁵
2) Neprijatelj je isključivi krivac	<i>Vojsku, koja je počinila tolike zločine, demokratska je svjetska</i>	<i>Jedna od žrtava hrvatskog državotvornog sna</i> ²⁵⁷

²⁵³ Kunczik i Zipfel, *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*, 265 - 268.

²⁵⁴ Mirko Sajler, „Sve u obranu Vukovara“, *Vjesnik*, 17. studenoga 1991.

²⁵⁵ Z. C., „Granate na Borovo Selo“, *Večernje novosti*, 2. studenoga 1991.

²⁵⁷ D. Stojić i M. Petrović, „Zveri klale u ponoć“, *Večernje novosti*, 22. studenoga 1991.

	<i>javnost već bezbroj puta prozvala kao agresora.²⁵⁶</i>	
3) Neprijatelj ima demonske osobine	<i>U jednom trenutku sjetili smo se da je u skloništu ostala jedna 80-godišnja starica. Kada smo se vratili bila je silovana²⁵⁸</i>	<i>Uhvaćeni ustaše ne poriču zločine koje su počinile nad Srbima u Vukovaru. Ponosni su na zločine!²⁵⁹</i>
4) Mi se borimo za dobru stvar	<i>Hrvatska inzistira na konvoju pomoći za ranjenike i civile²⁶⁰</i>	<i>Vukovar nije prepušten samom sebi²⁶¹</i>
5) Neprijatelj namjerno čini zlodjela, a kad mi pogriješimo, to je uvijek nehotice	-	-
6) Neprijatelj se koristi nedopuštenim oružjem	-	<i>Hrvati su na srpsku vojsku bacili zabranjeni bojni otrov²⁶²</i>
7) Naši gubici su neznatni, a protivnički golemi	<i>3000 mrtvih srpskih vojnika koji leže po cesti²⁶³</i>	-
8) Našu stvar podupiru umjetnici i intelektualci	<i>Mnogi umjetnici, maksimalno se angažirajući, pokušavaju jezikom likovnosti poraditi na obrani Hrvatske²⁶⁴</i>	-

²⁵⁶ Darko Đuretak, „Ruše avione ko prepelice“, *Večernji list*, 2. studenoga 1991.

²⁵⁸ Željko Peratović, „Klečanje i metak u potiljak“, *Vjesnik*, 23. studenoga 1991.

²⁵⁹ B. B. Mijić, „Ponosni na zločine“, *Večernje novosti*, 23. studenoga 1991

²⁶⁰ Danko Kobali, „Konvoj za Vukovar u ponedjeljak“, *Vjesnik* 17. studenoga 1991.

²⁶¹ R. P., „Vukovar neće biti prepušten sebi“, *Politika*, 26. studenoga 1991.

²⁶² D. Minić, „Otrov zamjenio oružje“, *Večernje novosti*, 3. studenoga 1991.

²⁶³ HINA, „Slom ratnog plana Srbije“, *Večernji list*, 2. studenoga 1991.

²⁶⁴ Mirjana Dugandžija, „Poklon Vukovaru“, *Vjesnik*, 14. studenoga 1991.

9) Naša misija je sveta	<i>Vukovar je hrvatski grad po povijesnoj tradiciji, a u njemu je i živjelo više Hrvata²⁶⁵</i>	Spašavamo Srbe u Vukovaru od hrvatskih nacista
10) Izdajnik je onaj koji sumnja u naše izvještaje	-	-

Iz ove tablice možemo vidjeti kako su se i hrvatski i srpski novinari služili propagandom. Međutim, tanka je linija između istine, tj. realnog izvještavanja i propagande što možemo vidjeti iz priloženog. Primjerice, istina je da su umjetnici podupirali hrvatsku stranu priče što se tiče Vukovara. Novinari su to prenijeli kao vijest u obliku članka te, iako je to istina, može se protumačiti kao propaganda. Ovo nam govori kako svaku propagandu ne možemo promatrati na isti način, jer ovakva vrsta vijesti i izjava da su hrvatske snage ubile 3000 srpskih vojnika nikako ne mogu imati istu težinu. Prvenstveno, radi se o ljudskim životima, a također ova vijest je vrlo nerealna za razliku od prve koju smo komentirali.

U ovoj tablici nekoliko puta stoji „-“ kao znak da primjer nije pronađen, ali iz sveukupne atmosfere novina, vrlo je jasno da bi se i preostala načela propagande mogla primijeniti za određenu ideologiju. To što konkretno ne postoji primjer za bitku za Vukovar, ne znači da drugdje nije iskorišten.

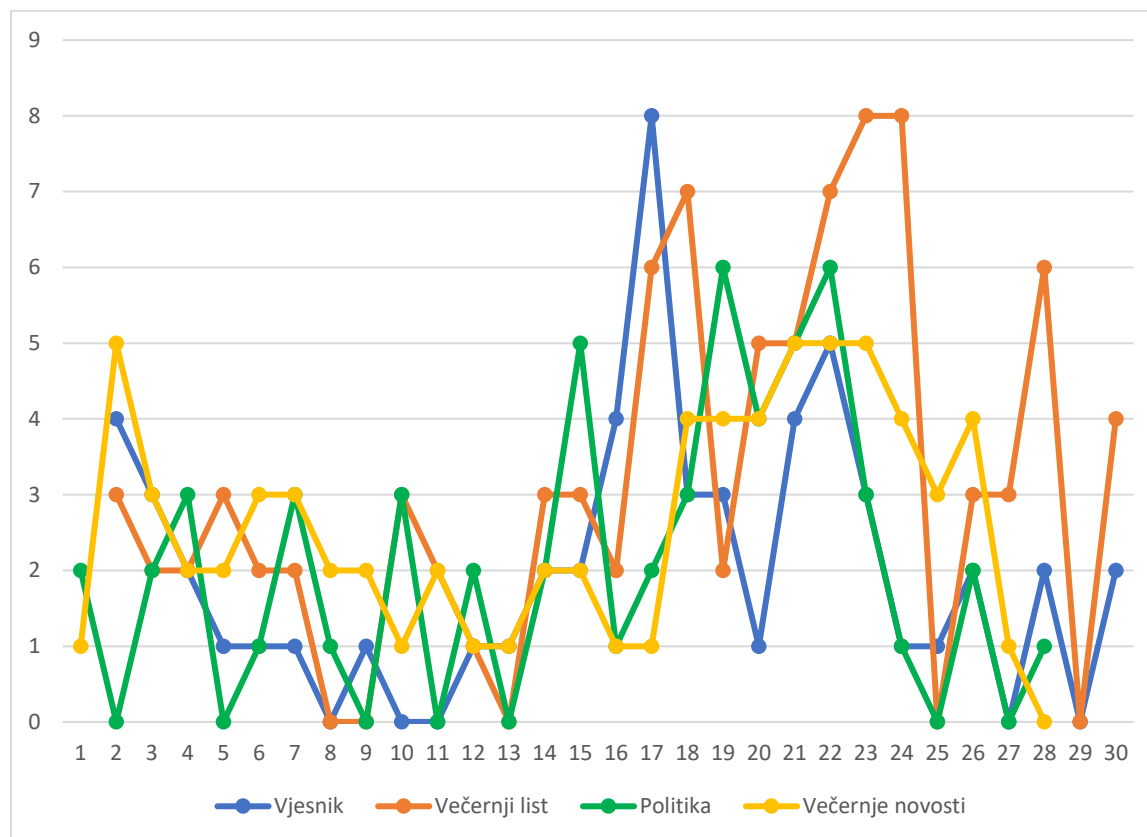
9.4 Kvantitativna analiza hrvatskih i srpskih novina

Broj članaka u novinama, osim samog sadržaja, također nam može reći nešto o samoj tematici. Preko brojevnog prikaza možemo zaključiti koliko je pojedinom uredništvu bila važna tema kojom se bavimo. Ovoga puta, fokusirat ćemo se već na kvalitativno analizirane novine kako bi kvantitativnom analizom upotpunili zaključke. Kao što je već spomenuto, radi se o dvjema hrvatskim i dvjema srpskim dnevnim novinama. Krećemo od pretpostavke da će hrvatske novine

²⁶⁵ D. D., „Budo bodri vukovarske borce“, *Večernji list*, 18. studenoga 1991.

ipak imati veći broj članaka i da će se više posvetiti tematici pada Vukovara zbog toga što je prije borbe u Vukovaru bilo većinsko hrvatsko stanovništvo.

Grafikon 1. Prikaz broja članaka u odabranim novinama u studenome 1991.

U prethodno prikazanoj tablici možemo točno vidjeti koliko su koje novine dnevno imale članaka te pomoću krivulje možemo precizno pratiti kretanje toga broja. Zaključujemo da su datumi u kojima se najviše piše o Vukovaru između 17. i 24. studenoga. Ovakav obrazac pojavljuje se u svim obrađenim novinama i nesporno je da se unutar tih datuma dogodilo nešto bitno, što je, u stvari, istina. Trebamo spomenuti da hrvatske novine (zbog Dana mrtvih) prvog dana mjeseca studenoga nemaju izdanje, a srpske novine izlaze 28. studenoga za tri datuma (28., 29. i 30. studenoga – Dan Republike).

Najdrastičnije amplitude ima *Večernji list* koji je, primjerice, 24. studenoga imao 8 članaka, a već sutradan 0.

Postoji i obrazac koji se ponavlja, a to je da srpski politički dnevnik *Politika* najčešće nema ni jedan članak o Vukovaru, ostalim novinama to se to ne događa učestalo koliko već spomenutim dnevnim novinama. Ostali brojevi su prilično neravnomjerno raspoređeni za stvaranje obrazaca te možemo zaključiti da nije postojao plan o broju članaka. Jedino što je utjecalo na broj koji spominjemo i njegovo kretanje su događaji koje novinari nisu mogli predvidjeti.

Tablica 2. Prikaz ukupnog broja članaka u odabranim novinama u studenome 1991.

Novine	<i>Vjesnik</i>	<i>Večernji list</i>	<i>Politika</i>	<i>Večernje novosti</i>
Ukupno članaka	58	92	58	73

Druga po redu tablica pokazuje nam ukupan broj članaka za svake novine koje smo obrađivali. Prvo što možemo zamijetiti je da političke dnevne novine imaju manji broj članaka nego one informativnog karaktera. U ovom slučaju, čak se radi i o identičnom broju. Novine informativnog karaktera razlikuju se sa srpske i hrvatske strane tako da *Večernji list* ima 19 članaka više od srpskog pandana. Kada se ukupno zbroji, hrvatske novine prednjače u broju članaka, ali ne onoliko koliko smo pretpostavili da hoće, bolje rečeno, prednost se očituje samo u jednim novinama. Razlog tome je perspektiva. I srpske i hrvatske novine i novinari vidjeli su Vukovar kao svoj grad te su obje vojske na sebe gledale kao oslobodilačku vojsku. Zbog toga se u Srbiji dobivalo na broju članaka kada bi se pisalo o zločinima koje radi hrvatska vojska te o tužnim sudbinama srpskog naroda koji se za vrijeme bitke za Vukovar našao u tom gradu.

10. Odabrani problemi

S obje strane, izdvojen je po jedan problem koje ćemo detaljnije usporediti. Jedan se može okarakterizirati kao zločin nad hrvatskim, drugi nad srpskim narodom. Baš ovi problemi odabrani su jer su međusobno usporedivi upravo zbog toga što se događaju istog dana, 21. studenoga 1991.

10.1 Pokolj srpske djece u Borovu Naselju

Jedna od glavnih tema nedugo nakon pada Vukovara (u srpskim više nego hrvatskim novinama) bio je pokolj 40-ak srpske djece koji su navodno počini pripadnici hrvatskih snaga. Ova vijest duboko je emocionalno potresla sve koji su čitali o ovome upravo zbog toga što se radi o ubojstvu nevine djece što se, između ostalog, smatra zločinom protiv humanosti. Od četiri dnevna lista koja su obrađena u ovom radu, o ovoj temi pišu tri. *Politika* o događaju govori vrlo kratko, dok *Večernje novosti* posvećuju vrlo velik dio svog medijskog prostora ovoj temi. Hrvatske novine koje spominju ovaj događaj su *Večernji list*.

Prve novine koje donose vijesti o ovom događaju bile su strane novine *Reuters News* pa se sve novine o kojima pišemo barem jednom pozivaju na njih. *Reuter* su britanske novine koje su svoj izvještaj napisale na temelju iskaza srpskog fotoreportera Gorana Mikića, a vijest je objavljena u srijedu, 20. studenoga 1991.

*The Wednesday report was from a free-lance photographer, Goran Mikic, who told Reuters and Belgrade television he counted the bodies of 41 children in a schoolyard in the village of Borovo Naselje, near Vukovar. He quoted Yugoslav soldiers as saying the children had been massacred by Croatian national guardsmen, who cut the childrens' throats before they fled the village.*²⁶⁶

²⁶⁶ Reuters News Agency Retracts Report of Atrocity in Yugoslavia, <https://apnews.com/article/723fa3c3e726038fb5ba71780c6c3ff9> (posjet 29. 5. 2022.)

Već sutradan, ove britanske novine povukle su članak:

Andrew Nibley, editor for America at Reuters, said a mistake was made and the story was withdrawn "to keep our objectivity and accuracy intact".²⁶⁷

Prve novine s prostora bivše Jugoslavije koje su objavile nešto o ovoj temi bile su srpske *Večernje novosti*. Objavile su kratku crticu istog datuma kao i *Reuter* gdje govore da je vijest nova i da je upravo stigla u redakciju.

Vest koja je u trenutku pisanja ovog izvještaja stigla do Pres centra u Erdutu, odjeknula je poput bombe: u podrumu jedne o kuća u Borovu Naselju oslobodioci su našli četrdesetoro zaklane dece! Po tvrđenju očevidaca, slika je jeziva a novinari su odmah krenuli da se uvere u verodostojnost ove informacije.²⁶⁸

Večernje novosti nastavili su s izvještavanjem o ovom događaju idućih nekoliko dana te su na razne načine pokušali dokazati da je ova informacija vjerodostojna te da je događaj činjenica, a ne izmišljotina. Idućeg dana, ova vijest zaokupila je veliki dio naslovnice s tim da je sam članak pisan na naslovnici, što nije karakteristično za *Večernje novosti*.

Tablica 3. Članci u *Večernjim novostima* o pokolju srpske djece

20. studenoga	<i>Štit od talaca Srba (Pokolj dece)</i>
21. studenoga	<i>Pokolj pre predaje</i>
22. studenoga	<i>Stravični masakr</i> <i>Pokolj nije izmišljen</i>
23. studenoga	<i>Svedok masakra</i>
24. studenoga	<i>Snimci masakra postoje</i>
25. studenoga	<i>Svetu stao dah</i>

²⁶⁷ Isto.

²⁶⁸ Izvještaj, „Štit od talaca Srba”, *Večernje Novosti*, 20. studenoga 1991.

Večernje novosti, pet su dana intenzivno pisale o ovom događaju uvjeravajući javnost da je on istinit. Jedan članak je čak naslovljen *Pokolj nije izmišljen* po čemu možemo zaključiti da je javnost itekako sumnjala u istinitost ovih tvrdnji.

*Prema onome kako su noćas, u svojim poslednjim informativnim, emisijama, ovdašnje TV stanice javile, ispada da masakra dece srpske nacionalnosti u Borovu Naselju nije ni bilo, nego da je sve to kako su tvrdile hrvatske vlasti, izmislio „jedan srpski fotoreporter“.*²⁶⁹

Novinari novosti nisu stali samo na riječima te su našli nove svjedoke koji će potkrijepiti njihove tvrdnje. Pomoću takvih svjedoka, koji se čine nepristrani jer su strani novinari, pokušavaju sebi dati veći kredibilitet.

*Na drugom kanalu italijanske televizije RAI u emisiji „Pegazo“ poznatog voditelja Đovanija Minolija preksinoć je Italijanka Milena Gabaneli koja se u Vukovaru zatekla u trenutku ulaska JNA u grad, izjavila da su „tačna svedočeja o pokolju dece u tom gradu“ i da je sama videla dramatične prizore na licu mesta.*²⁷⁰

Večernje novosti nastavljaju s ovakvim pisanjima sve do 26. studenoga kada više ništa nisu napisali o navodnoj tragediji. U ovim novinama demanti nije objavljen.

Politika ovu priču spominje 21. studenoga 1991. i to na naslovnoj strani unutar članka koji nikako ne nosi naslov sukladan onome što u njemu piše. *Mir se polako vraća u Vukovar* naslov je članka kojim su srpski novinari očito htjeli pokazati da je sada, kada je grad pao u njihove ruke, sve u redu. Unatoč tome, unutar istog piše se o masakru 41 djeteta.²⁷¹

Britanska agencija „Rojter“ tako javlja da su hrvatski gardisti optuženi za masakr 42 deteta u jednom obdaništu u Borovu Naselju. Fotoreoirter Goran Mikić kaže da je vidio te žrtve. On je također rekao da su ulice i bašte u Borovu Naselju bile prekrivene leševima srpskih porodica.“

Iako i *Politika* ima prilično jake optužbe za pripadnike hrvatskih vojnih snaga, ipak izvještava preko *Reutera* kao izvora. Također, pisanja su dosta kratka i štura i ne prenose ništa više

²⁶⁹ Izvještaj, „Pokolj nije izmišljen“, *Večernje novosti*, 22. studenoga 1991.

²⁷⁰ Tanjug, „Svedok masakra“, *Večernje novosti*, 23. studenoga 1991.

²⁷¹ Izvještaj, „Mir se polako vraća u Vukovar“, *Politika*, 21. studenoga 1991.

o temi nego što je prenio *Reuter*. Sutradan, kada su vidjeli da je njihov izvor demantirao ovu vijest, i sama *Politika* ju je demantirala.

*Britanska agencija „Rojter“ povukla je juče vest o masakru dece u Vukovaru, zasnovanoj na svedočenju fotoreportera Gorana Mikića.*²⁷²

Dok je vijest o masakru srpske djece javljen na naslovnici, demanti je objavljen u donjem desnom kutu treće stranice samo pomoću prethodno citiranih riječi.

Vjesnik ni u jednom svom članku ne spominje ništa vezano za ovaj događaj, njihova konkurencija *Večernji list* piše o tome već 21. studenoga. Iako ovog dana nije javljeno ništa konkretno, vidi se da hrvatski novinari ipak znaju kakve se glasine šire novinarskim krugovima.

*Srbijanska propagandna mašinerija već danima priprema teren za mogući pokolj nad civilima, pa svakodnevno izvještavaju kako okupatorska vojska otkriva „podrume s izmasakriranom srpskom decom“.*²⁷³

Jedini idući spomen ovog događaja u *Večernjem listu* je iscrpan članak o tome kako je *Reuter* demantirao svoju vijest. U njemu se govori i o tome kako je došlo do širenja dezinformacije i kako je to vidjela Hrvatska vlada.

*Jugoslavenski fotograf koji je izvijestio da je 41 dijete masakrirano u blizini Vukovara, navodno od strane hrvatskih vojnika, povukao je ključne elemente svoje prekjučerašnje priče te priznao da on nije ni vidio ni prebrojao nikakva tijela.*²⁷⁴

Vrlo je zanimljivo gledati kako se razvijala ova priča kroz tisak, a činjenice nam danas govore da je ova vijest ipak bila lažna. *Pokolj 40 srpske dece u Vukovaru* naziv je za događaj koji se navodno dogodio. O njemu su pisali srpski mediji za vrijeme bitke za Vukovar. Za njega se drži da je jedan od najzloglasnijih slučajeva medijske propagande u svim jugoslavenskim ratovima. Dan nakon što se dogodio pokolj 264 hrvatska zarobljenika i civila na Ovčari srpski mediji objavljuju da je u jednom podrumu nađeno 40 ubijene i „iskasapljene“ srpske djece. Dr. Vesna Bosanac, koja je bila ravnateljica vukovarske bolnice iz koje su hrvatski zarobljenici i civili

²⁷² Izvještaj, „Rojter povlači svoju vest o masakru dece u Vukovaru“, *Politika*, 22. studenoga 1991.

²⁷³ D. V. i M. F., „Beograd priprema teren za pokolj“, *Večernji list*, 21. studenoga 1991.

²⁷⁴ HINA, „Ispravak i isprika Reutea“, *Večernji list*, 22. studenoga 1991.

odvedeni na pogubljenje, vjeruje da je vijest o zaklanoj djeci objavljena s namjerom da bi izazvala gnjev i zasjenila zločine koje su oni počinili.²⁷⁵

10.2 Evakuacija civila iz vukovarske bolnice

Vukovarska bolnica bila je mjesecima jedina nada za preživljavanje mnogim ranjenicima, kako s hrvatske tako i sa srpske strane. U njoj je uvijek bilo pregršt ranjenika, ali i civila koji su svoj spas pokušali pronaći upravo u ovoj zgradi sa zaštitom Crvenog križa.²⁷⁶ Česti su intervjui s preživjelim ranjenicima iz vukovarske bolnice objavljeni u hrvatskim novinama. Pomoću istih može se izgraditi precizna slika o stanju u bolnici za vrijeme bitke za Vukovar.

Kada je grad pao u srpske ruke, bolnica je bila jedna od onih zona koja se trebala regulirati. Uz pomoć Međunarodnog crvenog križa i drugih svjetskih organizacija, dogovorena je evakuacija svih ljudi iz bolnice.²⁷⁷ Tada kreću razna neslaganja u novinskim izvorima. U stvarnom vremenu odvijanja ovog događaja rijetko tko je znao ili mogao pretpostaviti što se zapravo događa. Baš je to razlog zašto nemamo konkretne vijesti ni u hrvatskim ni u srpskim novinama. Ipak, zabrinutost hrvatske strane očitovala se kroz vijesti koje su pisali hrvatski novinari u *Vjesniku* i u *Večernjem listu*.

*Armija je izbacila predstavnike Crvenog križa i zauzela telefonsku centralu, a cijeli ovaj postupak radio-vezom opisao nam je predstavnik ove međunarodne organizacije. Dapače, vojska je svojim vozilima odvezla dio ranjenika u nepoznatom smjeru.*²⁷⁸

Protivljenje prisustvu predstavnika međunarodnih organizacija jedan je od znakova za uzbuđenu koju smo mogli pročitati u realnom vremenu, a razlika u brojevima dovela je do još veće sumnje:

²⁷⁵ „Pokolj srpske dece”, *Wikipedia*, https://sh.wikipedia.org/wiki/Pokolj_srpske_dece_u_Vukovaru (posjet 29. 5. 2022.)

²⁷⁶ Runtić, *Vukovar i istočno bojište*, 309-310.

²⁷⁷ Goranka Jureško, „Tko manipulira vukovarskom tragedijom?“, *Vjesnik*, 21. studenoga 1991.

²⁷⁸ Isto.

U vukovarskoj je bolnici bilo oko 600 ranjenika. General Rašeta tvrdi da ih je tamo ostalo 150, a da je 450 evakuirano. Budući da nema razloga ne vjerovati europskim promatračima, koji kažu da je u vukovarskoj bolnici ostalo 60 ranjenika, nerazjašnjena je ostala sudbina najmanje njih 90. Prema računici dr. Andrije Hebranga, ministra zdravstva Republike Hrvatske, „nestalo“ je čak 200 ranjenika. Neke vijesti govore da ih je 150 u nekoj poljskoj bolnici za koju dr. Hebrang ne zna gdje je. Izrazio je sinoć bojazan da je armija tokom prethodne noći, kad je iz vukovarske bolnice izbacila predstavnike Međunarodnog Crvenog križa, koji su sve ranjenike trebali popisivati, najmanje njih 150 odvela u nepoznatom smjeru.²⁷⁹

Dok je zabrinutost Hrvata rasla za ljude zbog kojih „ne štimate brojevi“, srpski novinari su njihov nestanak i cijelu situaciju s bolnicom pokušali diskreditirati. To su radili najviše blateći ravnateljicu bolnice dr. Vesnu Bosanac, ali i izjavama da ranjenici i civili u bolnici nisu oni koji trebaju pomoć jer su to zapravo hrvatski gardisti koji planiraju pobunu.

Među ranjenicima bilo je i oko 400 civila koji su utočište našli u gradskoj bolnici. Njihova se identifikacija vrši uz kontrolu Armije, koja je otkrila da među civilima ima i onih koji su okrvavili ruke u zločinima nad srpskim življem u Vukovaru, pa su zadržani radi daljnjeg ispitivanja.²⁸⁰

U očajničkom pokušaju da spase glave, Tuđmanovi bojovnici pribjegavaju raznim lukavstvima: preoblače se u civilna i vojna odela, previjaju pojedine delove tela kao da su ranjeni, a mnogi se zaista lakše ranjavaju i ubacuju među ranjenike.²⁸¹

Saznajemo kasnije da je doktorka Vesna Bosanac, direktor bolnice širom otvorila vrata ove zdravstvene ustanove najozloglašnijim ustaškim bojovnicima da se tu sakriju kada je oslobođenje Vukovara bilo očigledno. Bila je u kriznom štabu, nabavljala i lično delila oružje hrvatskim ratnicima.²⁸²

Dok srpska strana pokušava prikazati doktoricu Bosanac kao jednu od najodgovornijih osoba za tolike žrtve u Vukovaru, u hrvatskom tisku možemo vidjeti što je ona osobno govorila i apelirala jer hrvatske novine prenose pisma direktno.

²⁷⁹ B. Stipić, „Armija manipulira ranjenicima“, *Večernji list*, 21. studenoga 1991.

²⁸⁰ Redakcijski izvještaj, „Ustaše glume bolesnike“, *Večernje novosti*, 21. studenoga 1991.

²⁸¹ L. S., „Parkovi pretvoreni u groblja“, *Politika*, 21. studenoga 1991.

²⁸² M. Marković i S. Dukić, „Grad koga ima – i nema“, *Večernje novosti*, 24. studenoga 1991.

„Molim da sve svoje međunarodne utjecaje upotrijebite za hitan prestanak artiljerijskog i avionskog napada na bolnicu, u kojoj su novorođenčad, majke, ranjena djeca, žene, civili. Ukupno je u bolnici 270 ranjenika, a napad na bolnicu ne prestaje. Očito je da je namjera urušavanje bolnice i potpuno uništenje grada svim borbenim sredstvima. Zbog kontinuiranog napada nema opskrbe ni vodom, ni hranom, a kao što znate, zbog blokade, ni lijekovima. Svakog trenutka stižu novi ranjenici... U ime osnovnih načela humanosti, molim hitan prekid vatre i deblokadu Vukovara.“, kaže se u pismu dr. Vesne Bosanac Europskoj misiji.

Nakon svih citata, možemo zaključiti da tijekom studenoga nije napisano ništa o tragediji koja se zapravo dogodila prilikom evakuacije ranjenika i civila iz vukovarske bolnice, ali i dalje svaka strana ima svoju priču. Danas znamo više o toj tragediji. Dana 20. studenoga 1991. godine, članovima Međunarodnog crvenog križa nije bilo dozvoljeno ući u bolnicu, a osoblju koje je radilo u bolnici se obratio major Šljivančanin objasnivši da su sada u bolnici na snazi vojni zakoni. JNA i njezini suradnici zaplijenili su svu medicinsku dokumentaciju koja je sadržavala informacije o ranjenicima i bolesnicima. Istovremeno su na sporedni izlaz iz bolnice izvezli oko 400 muškaraca, i to ranjenike, djelatnike bolnice i članove njihovih obitelji i civile. Ti ljudi bili su izabrani za strijeljanje, jer većinu ovih ljudi nitko nikada više nije vidio. Najmanje 266 osoba ubijeno je na više mjesta, od kojih je 200 strijeljano na Ovčari. Među ubijenima na Ovčari bilo je barem 20 ljudi koji su bili zaposlenici bolnice u Vukovaru.²⁸³

²⁸³ Runtić, *Vukovar i istočno bojište*, 317.

11. Zaključak

Nakon svega rečenog, možemo zaključiti da se važnost bitke za Vukovar očitovala i u hrvatskim i u srpskim novinama. To možemo zaključiti iz velikog broja članaka napisanih u svakim novinama zasebno. Bilo je bitno oblikovati javno mnijenje onako kako je ideološki odgovaralo društvu u kojemu su novine izlazile.

Također, dokazano je da se hrvatske novine podudaraju međusobno te da je jedina razlika u načinu izvještavanja. *Večernji list* ima nešto ležerniji pristup vijestima nego što ima *Vjesnik*. Ponekad se u jednim novinama neka vijest pojavljuje, a u drugim ne, ali to se ne događa onda kada se radi o bitnim vijestima. Razlike su vidljive kada se radi o intervjuima s izbjeglicama iz Vukovara jer svatko od njih ima posebnu i drugačiju priču.

Nadalje, srpske novine su također dosta ujednačene. Ideologija i politika u *Politici* i *Večernjim novostima* podudaraju se u velikoj mjeri. Iako su i jedne i druge dosta ekstremne, *Politika* vijestima pristupa na profesionalniji način te ne inzistira na onima koje su lažne. Za primjer možemo uzeti pisanja o masakriranoj srpskoj djeci u Borovu Naselju o kojima su *Večernje novosti* pisale nekoliko dana za redom.

S druge strane, hrvatske i srpske novine se međusobno toliko razlikuju da ponekad pomislite da ne pišu o istim događajima. Razlika u stajalištima još je očitija kada shvatite da jedan članak vrlo lako može biti objavljen i u hrvatskim i u srpskim novinama, samo je bitno da znate čije novine čitate kako biste znali protumačiti na koga se misli kada se spominju termini kao što su agresorska vojska, civili u podrumu, branitelji itd.

Kroz ovaj rad dokazali smo da se svake novine koje su obrađivane, na barem jedan od načina, koriste propagandom. Ipak se gotovo svi ratovi koji se vode u modernom dobu vode i u medijskom prostoru. Vrlo je bitno pridobiti javno mnijenje na vašu stranu jer upravo pobjeda u medijskoj bitki može značiti i pobjedu u konačnom ratu.

Kada bismo usporedili ono što smo mogli saznati o završetku bitke za Vukovar u novinama tog studenoga 1991. i onome što znamo iz literature, možemo reći da je veća podudarnost pronađena između hrvatskih novina i literature. Unatoč tome, postoji jedna od

ključnih stvari s kojom se slažu srpske novine i literatura: Vukovar je u srpske ruke pao 18. studenoga 1991.

Ovi novinski članci ne bi bili dovoljni kada bismo pisali znanstveni rad o tijeku bitke za Vukovar te bi bilo teško doći do valjanih zaključaka samo na temelju ovih članaka. Za valjan znanstveni rad bilo bi potrebno koristiti različite izvore koji su napisani nakon što je sve izašlo na vidjelo i bez ikakvih ideoloških i političkih pristranosti.

12. Bibliografija

12.1 Izvori

1. *Politika*. 1.-30. studenoga 1991.
2. AP News. *Reuters News Agency Retracts Report of Atrocity in Yugoslavia*. <https://apnews.com/article/723fa3c3e726038fb5ba71780c6c3ff9> (posjet 29. 5. 2022.)
3. *Večernje novosti*. 1.-30. studenoga 1991.
4. *Večernji list*. 1.-30. studenoga 1991.
5. *Vjesnik*. 1.-30. studenoga 1991.

12.2 Literatura

1. Banac, Ivo. *Raspad Jugoslavije*. Zagreb: Durieux, 2001.
2. Bilandžić, Dušan. *Propast Jugoslavije i stvaranje moderne Hrvatske*. Zagreb: AGM, 2001.
3. Čerina, Josip. „Ratno izvještavanje u kontekstu suvremenih oružanih sukoba i novih medijskih tehnologija”. *Polemos* 15 (2012): 101 - 117.
4. „Domovinski rat“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021*. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15884> (posjet 10. 4. 2022.)
5. Goldstein, Ivo. *Hrvatska 1918.-2008*. Zagreb: EPH Liber, 2008.
6. Jergović, Blanka. *Odmjeravanje snaga. Novine i politika u prvom razdoblju tranzicije u Hrvatskoj*. Zagreb: Sveučilišna knjižara, 2004.
7. Kunczik, Michael, Astrid Zipfel. *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert, 2006.

8. Labaš, Danijel, Marija Bartoč. "MEDIJI I RAT – ETIČKI IZAZOV Tiskovni mediji u Domovinskom ratu na primjeru Vukovara 1991.". *Vukovar '91. – istina i/ili osporavanje (između znanosti i manipulacije)*, ur. Dražen Živić, Sanja-Marina Špoljar-Vržina, Vinicije Lupis i Sandra Cvikić, 180 - 204. Zagreb: institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Ogranak Matice hrvatske Vukovar, 2013.
9. Malović, Stjepan. *Novine*. Zagreb: vlastita naklada, 1995.
10. Malović, Stjepan. „Mediji u ratu ili rat u medijima”. *Politička misao*, Vol XXXVI, (1999): 103 – 113.
11. Marijan, Davor. *Bitka za Vukovar*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest 2004.
12. Marijan, Davor. *Hrvatska 1989.-1992. Rađanje države*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2017.
13. Mataušić, Mirko ur. *Odgovornost novinara u ratu*. Zagreb: Hrvatsko društvo katoličkih Novinara, 1994.
14. Matković- Lasta, Ivan. *Bogdanovci: vrata Vukovara*. Zagreb: Biblioteka Posebna izdanja, 1998.
15. McQuailMass, Denis. *Communication Theory*. London: Thousand Oaks 1994.
16. Mehun, Zlatko. *Hrvatska policija u Vukovaru 1990.-1998*. Vukovar: Mediem, 2014.
17. Memorijalni centar domovinskog rata Vukovar, https://www.mcdrvu.hr/en/portfolio_page/the-place-of-memory-vukovar-hospital/ (posjet 6. travnja 2022.)
18. Mijatović, Anđelko. *Otkos-10 prva uspješna oslobodilačka akcija Oružanih snaga Republike Hrvatske u Domovinskom ratu*. Zagreb: Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata Republike Hrvatske i Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011.

19. Mučalo, Marina. „Novinarstvo u ratnim uvjetima“. *Politička misao*, Vol XXXVI, (1999): 120 – 135.
20. Nazor, Ante ur. *Grad je bio meta*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2008.
21. Nazor, Ante. *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011. Radelić, Zdenko. *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991*. Zagreb: Školska knjiga, 2006.
22. Nazor, Ante ur. *I bolnica je bila meta*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007.
23. „Pablo Picasso“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2021. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48116#poglavlje47720> (posjet 7. 4. 2022.)
24. „Pokolj srpske dece“, *Wikipedia*. https://sh.wikipedia.org/wiki/Pokolj_srpske_dece_u_Vukovaru (posjet 29. 5. 2022.)
25. „Politika“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49239> (posjet 25. 5. 2022.)
26. Radelić, Zdenko, Davor Marijan, Nikica Barić, Albert Bing i Dražen Živić. *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*. Zagreb: Školska knjiga, 2006.
27. Runtić, Davor. *Domovinski rat. Sv. 1 Vinkovci*, Šibenik: Neobična naklada, 2004.
28. Runtić, Davor. *Vukovar i istočno bojište. Sv. 1. Vinkovci*, Raslina: Biblioteka Domovinski rat, 2008.
29. Šetić, Nevio. *Ostvarenje suvremene hrvatske države. Sv. 2*. Zagreb: Družba „Braća Hrvatskoga zmaja“, 2017.
30. „Večernje novosti“, *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Ve%C4%8Dernje_novosti (posjet 28. 5. 2022.)

31. „Večernji list”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64051> (posjet 21. 5. 2022.)
32. Viro, Dušan. *Slobodan Milošević-anatomija zločina*. Zagreb; Profil, 2007.
33. „Vjesnik”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64985> (posjet 22. 5. 2022.)
34. „Vukovar“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža* 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65649> (posjet 11. 4. 2022.)
35. You Tube. *600. GODINA OD KOSOVSKE BITKE 1389-1989: Proslava i govor Slobodana Miloševića na Gazimestanu*. https://www.youtube.com/watch?v=4a5ct7vVcgk&ab_channel=DokumentarneEmisijeBalkan (posjet 22. 4. 2022.)

12.3 Prilozi

Tablica 1.

	Hrvatske novine	Srpske novine
1) Mi ne želimo rat	<i>Mi smo za primirje, ali očito je da neprijatelj sprema veliku ofanzivu</i>	Iako smo htjeli mir, ustaše krše primirje i napadaju za katolički dan mrtvih
2) Neprijatelj je isključivi krivac	<i>Vojsku, koja je počinila tolike zločine, demokratska je svjetska javnost već bezbroj puta prozvala kao agresora.</i>	<i>Jedna od žrtava hrvatskog državotvornog sna</i>
3) Neprijatelj ima demonske osobine	<i>U jednom trenutku sjetili smo se da je u skloništu ostala jedna 80-godišnja</i>	<i>Uhvaćeni ustaše ne poriču zločine koje su počinile</i>

	<i>starica. Kada smo se vratili bila je silovana</i>	<i>nad Srbima u Vukovaru. Ponosni su na zločine!</i>
4) Mi se borimo za dobru stvar	Hrvatska inzistira na konvoju pomoći za ranjenike i civile	Vukovar nije prepušten samom sebi
5) Neprijatelj namjerno čini zlodjela, a kad mi pogriješimo, to je uvijek nehotice	-	-
6) Neprijatelj se koristi nedopuštenim oružjem	-	Hrvati su na srpsku vojsku bacili zabranjeni bojni otrov
7) Naši gubici su neznatni, a protivnički golemi	3000 mrtvih srpskih vojnika koji leže po cesti	-
8) Našu stvar podupiru umjetnici i intelektualci	<i>Mnogi umjetnici, maksimalno se angažirajući, pokušavaju jezikom likovnosti poraditi na obrani Hrvatske</i>	-
9) Naša misija je sveta	Vukovar je hrvatski grad po povijesnoj tradiciji, a u njemu je i živjelo više Hrvata	Spašavamo Srbe u Vukovaru od hrvatskih nacista
10) Izdajnik je onaj koji sumnja u naše izvještaje	-	-

Tablica 2.

Novine	<i>Vjesnik</i>	<i>Večernji list</i>	<i>Politika</i>	<i>Večernje novosti</i>
Ukupno članaka	58	92	58	73

Tablica 3.

20. studenoga	<i>Štit od talaca Srba (Pokolj dece)</i>
21. studenoga	<i>Pokolj pre predaje</i>
22. studenoga	<i>Stravični masakr</i> <i>Pokolj nije izmišljen</i>
23. studenoga	<i>Svedok masakra</i>
24. studenoga	<i>Snimci masakra postoje</i>
25. studenoga	<i>Svetu stao dah</i>

Grafikon 1.

